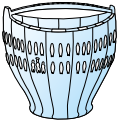

IIVIT

Sikorsuit tunuanni Inuit

**-UNESCO-mut innersuunneqarsinnaaneq
pillugu suliaqarfimmi tunngavissat
nalunaarusiarineqarnerat**

IIVIT

Kommuneqarfik Sermersooq suliummik piginnittuvoq.

Professor Morten Meldgaard, Ilisimatusarfik aamma Københavns Universitetimeersoq ilisimatusarnermit uppernarsaatinut aamma suliniummik ataqatigiissaarinermi akisussaasuvoq.

Suliniut Kommuneqarfik Sermersuumit aningaasalersorneqarpoq.

Allaaserinnittut:

Postdoc Jens Fog Jensen, PhD, Københavns Universitet, København

Postdoc Janne Flora, PhD, Ilisimatusarfik, Nuuk

Professor Morten Meldgaard, dr. phil., Ilisimatusarfik & Københavns Universitet

Teknikkimik aaqqissuisoq: Henrik Klinge Pedersen (GEUS)

Saqqaa: Henrik Klinge Pedersen (GEUS).

Naqinnerit titartakkat allallu: Henrik Klinge Pedersen (GEUS)

Titartakkat: Allamik nalunaaruteqartoqarsimatinnagu, Jens Fog Jensen

Nunap assingi: Nunap assini ataasiakkaani paasissutissanik pissarsivik allanneqartarpoq.

Assit: Assini ataasiakkaani paasissutissanik pissarsivik allanneqartarpoq.

Naqiterneqarfia: Afet Niemi (GEUS), 2019

ISBN: 978 87 90197 10 1

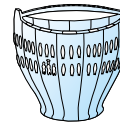

GLOBE
INSTITUTE

UNIVERSITY OF
COPENHAGEN

KOMMUNEQARFIK
SERMERSOOQ

Nalunaarusiap siunertaa aamma innersuussutit pingaernerit

2017-imi Kommuneqarfik Sermersuumit aalajangerneqarpoq Tasiilami aamma nunaqarfinni eqqaaniittuni piniarnermik- aalisarnermillu kulturi UNESCO-mi Nunarsuarmioqatigiinnut kingornussanngortinneqarsinnaananut periarfissat misissorneqassasut, aamma piviusunngortinneqarsinnaasut naliliisoqarpat – aqutissamat eqqortumut innersuussisoqassasoq. Tamanna tunuliaqutaralugu kommunimit Morten Meldgaard, Ilisimatusarfik & Københavns Universitetimeersoq qinnuigineqarpoq misissuinermik siulersueqqullugu, misissuineq itsarnisarsiumit Jens Fog Jensen aamma socialantropologimit (inuit aamma taakua kulturiata inooqatigiinnermi ataqatigiinnerannik ilisimatusartoq) Janne Flora ingerlanneqarpoq.

Nalunaarusiaq manna 2018-imi ilisimatusarnermit aamma paasissutissanik katersinermit kiisalu Tasiilap eqqaani piffissami 2018-imi juunimit aggustimut najuulluni sulianit tunngaveqarpoq. Ilisimatusarnermi kulturikkut kingornussat tigussaasut aamma tigussaangitsut qitiutinneqarput, aamma najukkami sulinermi Sermillip kangerluani aamma Ammasallup kangerluani nunaqarfiit inuerunnikut orninneqartarput taamatullu takornariaqarnermik suliallit assigiinngitsunik soqutigisallit oqaloqatigineqarput apersorneqarlutillu.

Nalunaarusiami siullertut UNESCO-mi immikkoortitereriaatsit (Nunarsuarmioqatigiinnut kingornussanut suliaasaqarfik, Nunami uumassusilinnut suliaasaqarfik, Global Geopark (nunap immikkoortua toqqagaq, nunap oqaluttuarisaanermi ineriartornera ilisimatusarfigineqarsinnaasoq misigineqarlunilu) sammineqassapput aamma taakkuninnga pilersitsiniarluni qinnuteqarnermi ingerlatseriaatsit. Tulliatut Tasiilap eqqaanik itsarnisarsiuut ilisimasaat aamma oqaluttuarisaanermi ilisimasaat tunngavigalugit eqikkaasoqassaaq, ukiup ilaani nunatanik atueriaaseq qitiutillugu. Nunaqarfiit tikeraakkaat ataasiakkaarlugit nassuiarneqarput, soorlutaaq kulturikkut ingerlatsinerit tigussaangitsut UNESCO-mi allattukkanut ilanngutsinneqarsinnaanermut piukkunnaateqarsinnaasut sammineqarlutik. Nalunaarusiaq naammassillugu innersuussutinik arlalinnik inaarneqassaaq, suliaasaqarfii aamma/imaluunniit sammisat sorliit Kommuneqarfik Sermersuup najukkami innuttaasut peqatigalugit sammisassaattut toqqarsinnaasanut tunngasut.

Nalunaarusiami innersuussutit pingaernerit tassaapput:

1. Tasiilami piniarnermik- aamma aalisarnermik kulturi oqaluttuassamik immikkuullarissumik pikkunartunik aamma nunarsuaq tamakkerlugu isiginnittaaseq aallaavigalugu ”Tunumiut, sikorsuit tunuanni inuit” taaguuserneqarsinnaavoq, aamma uagut naliliinerput naapertorlugu Nunarsuarmioqatigiit kingornuttagaannut ilanngutsinneqarsinnaanera ilippanaateqarpoq. UNESCO-p Nunarsuarmioqatigiit kingornuttagaannut immikkoortitereriaasia eqqarsaatigalugu, uagut naliliinerput naapertorlugu ”akuleriimmik” piukkunnaateqartut nalilerneqarsinnaaguni aqutissaqarluarnerussaaq, piukkunnaateqartut allattorsimaffiannut ilanngulluni kingorna pinngortitamit kulturikkullu naleqartit atqaasertaliussartaat ilanngulugit toqqarneqarluni.
2. Tasiilami piniarnermik- aamma aalisarnermik kulturi kulturikkut kingornuttakkanik tigussaangitsunik arlalinnik imaqarpoq (ass. assassornikkut, eqqumiitsuliornikkut oqaatsitigullu) kulturikkut tigussaangitsunik kingornussatut toqqarneqarsinnaanermut ilippanaateqarluni.
3. Toqqagassatut suliamik ingerlatsinermi – aallartinneqassappat – Tasiilami piukkunnarsarnissamat piffissaliisoqassaaq, taamaaliornikkut piginneqataaneq aamma najukkami kisartorsimaneq qulakkeerneqatullugit, aamma alloriarnertut siullertut ”Pilotparkimik (Misiliutitut nuna sanaartorfiunngitsoq)” pilersitsisoqarluni suliaq ima atserlugu ”Sikorsuit tunuanni inuit”, tassani sunniivigeqatigiit tulliuuttut qitiutinneqarlutik:
 - a. Itsarnitsanit eriagisat paarilluakkat
 - b. Inuit kulturiat aamma inooriaasiat pillugu oqaluttuarisaaneq immikkut peqqissaarussamik upernarsaatissaqarluartumillu allaaserineqarnera
 - c. Itsarnitsat aamma pissutsit maanna atuuttut immikkuullarissumik ataqatigiinnerat
 - d. Pinngortitaq immikkuullarissuq ilaatigut Sikorsuit aamma Helheimip igartartua inuussutissanik tunioraasoralugit.

Jens Fog Jensen

Arkæolog, PhD

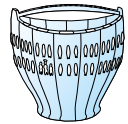
Janne Flora

Socialantropolog, PhD

Morten Meldgaard

Professor

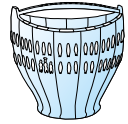

Imarisaa

Siuleqtsiut siunertaalu	7
Sooq UNESCO?	7
Qitiutinneqartut periutsillu	8
UNESCO-p kategoriivi	8
Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat.....	9
Geoparkit (allangutsaaliukkat)	9
Biosfærimik immikkoortortaq	9
Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut	9
Piffissaliussat aamma immikkoortiterinerit	14
UNESCO Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat.....	15
UNESCO Global Geopark	18
Man and Biosphere.....	19
Kulturit kingornussat tigussaangitsut.....	19
Aatsitassarsiornermit soqutigisat.....	21
Itsarnisarsiuutut tamakkiisumik isiginnittaaseqarluni.....	25
Tunup kujataata oqaluttuarisaanera itsarsuarnisaq.....	25
Thule kulturi.....	26
Maannamut pisunit allagaateqaqqaalernermit oqaluttuarisaaneq.....	27
Tasiilami ukiup kaajallattarnera.....	27
Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut	29
Nunaqarfiit pingaarutillit.....	29
Ikaasap Ittiva	29
Sukersit.....	30
Nunartik.....	31
Sivinganeq	32
Sivtsingaleq.....	32
Kangartik	33
Misigtoq aamma Portusoq	35
Misigtoq	35
Qingeq.....	35
Taalín	36
Tasiilaartik Kitteq.....	39
Nunaqarfínnit assaanernit nassaat aamma katersugaasivinni katersaatit	40
Maannamut pisunit allagaateqaqqaalernermit oqaluttuarisaaneq:.....	41
Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut	42
Oqaatsit aamma oqariartaatsit.....	43
Eqqumiitsuliorneq aamma sanalunneq.....	44
Nunap assiliat siulliit.....	47
Qangaaniilli piniariartarfiit aamma nunaqarfiit, ingerlatseriaatsit aamma teknologi ineriartortut.....	48
Pinnngortitami naleqartitat	51
Allaaserisat pingaarnerpaat naatsumik eqikkarnerat	55
Najoqqutat allattorsimaffiat	57
Internettikkut najoqqutat:.....	60

*Tasiilami Naasuliartarpimmiit
toqqaannartumik qaqqanut,
tatsinut nunaannarmullu
aqquteqarpoq – pinnngortitamut
nalissaqannngitsumik
kusunarluinnartumut
imaaliillaannaq
apuuttoqarsinnaavoq,
tassanngaanniillu
pisullaqqissut qeqertaq tamaat
angalaarfigisinnaavaat.*

Siuleqqiut aamma siunertaq

Nalunaarusiaq manna suliarineqarpoq Kommuneqarfik Sermersuup Tasiilami kulturikkut kingornutat assigiinngitsut suunerisa qulaajarneqarnissaannik kissaataa tunngavigalugu, taakkua UNESCO-p Nunarsuarmioqatigiinnut kingornussassatut allattorsimaffiani, Nunami uumassusillit allattorsimaffianni, Global Geoparkimi imaluunniit kulturikkut kingornussat tigussaasuunngitsut allattorsimaffianni inissinneqarsinnaanerit siunertaralugu ineriartortinneqarsinnaasutut aamma ilanngutsinneqarsinnaasutut piukkunnaatillit. Ilisimatusarneq nalunaarusiami tunngavigineqarpoq 2018-imi piffissami juunimit aggustimut ingerlanneqarpoq, aamma atuakkiarineqarsimasunik misissuinermit tunngaveqarpoq, soorluttaaq Tasiilap eqqaani najuulluni suliaqarnermit, tamanna itsarnisarsiuumit Jens Fog Jensenimut aamma socialantropologimut Janne Floramut ingerlanneqarluni. Ilisimatusarnermi kulturikkut kingornussat tigussaasut aamma tigussaasuunngitsut qitiutinneqarput, Sermiliup aamma Ammassallup kangerluini nunaqarfusimasunik tikeraarnernik ilaqarluni nunap immikkoortuani kulturikkut kingornussanut tigussaasuunngitsunut nallersuussinerit ingerlanneqarput, soorluttaaq nalunaarusiami takornariaqarnermik suliaasaqarfimmi soqutigisallit assigiinngitsut oqaloqatigineqarnerat apersorneqarnerallu ilanngunneqartut.

Nalunaarusiami siullertut UNESCOmi immikkoortitereriaasit aamma taakkua qinnuteqaatinik ingerlatseriaasiat sammineqassapput. Tulliatut Tasiilap eqqaani itsarnitsanik aamma oqaluttuarisaanermik eqikkaaneq allaaserineqarpoq, ukiup qanoq ilinerani nunamik atuineq immikkut qitiutilugu. Taava nunaqarfuit tikeraakkat ataasiakkaarlugit allaaserineqarput, kulturikkut ingerlatseriaasit tigussaannngitsunut tunngassuteqartut sammisat UNESCOp allattorsimaffiani ilanngutsinneqarsinnaanermut piukkunnaateqarsinnaasut.

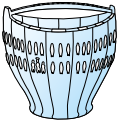
Nalunaarusiaq inaarlugi innersuusutit arlallit saqqummiunneqarput, immikkoortut aamma/imaluunniit sammisat sorliit Kommuneqarfik Sermersuumit najukkami innuttaasut suleqatigalugit UNESCOmi allattorsimaffimmi ilanngutsinneqarnissamut qinnuteqaammik suliaqarnermi qitiutis-sinnaasaattut tunngasut.

Sooq UNESCO?

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization –Nunarsuarmioqatigiinnut kingornussat aamma Kulturikkut Kingornussat Tigusaanngitsut pillugit isumaqatigiissutit aallaavigalugit, sukumiisumik aamma najoqqutassat ineriartorluarsimasut aaqqissuussaanerillu ingerlalluartut atorlugit, Nunarsuup immikkoortuini tamaginni pinngortitamit- aamma kulturikkut oqaluttuarisaanermi isumalluutit pillugit sulisoqarsinnaanera neqeroortigineqarpoq. Nunani tamalaani attaveqatigiit UNESCOmit tapersorneqartut ‘Globale Geoparkinut’ (nunap immikkoortua toqqagaq, nunap oqaluttuarisaanermi ineriartorneranik ilisimatusarfigineqarsinnaasoq misigineqarlunilu) aamma ‘Biospæreqarfinnut’ (Nunami uumassusillinnut sammisaqarfuit) tunngatillugu, nunarsuarmioqatigiinnut kingornussanut aaqqissuussineri periutsit amerlaqisut ilaatinneqarput, saniatigut ingerlatitseqqinneq, ilisimatusarneq aamma najukkani inuiaqatigiit imminnut napatissinnaasutut ineriartornerat pingaartinneqarput. UNESCOp ataani immikkoortitikkat arlaannut akuerineqartussatut anguniagaqarnissaq toqqaraanni, ilisimasariaqarpoq, taakkua arlaannut pilersaarusernermi sakkussat piorsarneqarsimasut sinaakkusiissasut, qanoq sammisat imaluunniit piusut malunnaatillit eqqissisimatitat pilersinneqassasut aamma ingerlanneqassasut. Kulturimut-imaluunniit pinngortitamut tunngasoq imaluunniit piosoq malunnaatilik alla, UNESCOp allattorsimaffiisa arlaannut ilanngunneqartoq, peqataasunut tamanut naleqalersitsissaaq ingerlatsineq aamma ingerlatitseqqinneq UNESCOmi periutsit atorineqartut naapertorlugit ingerlanneqarpata, taammanak aaqqissuuserrisaaseqarluni, allaaserinnilluni aamma saqqummersitsilluni oqaluttuat sumiiffinni pituttorsimasut, imminni immikkoortut pitsaaqutaannik annermik ilisimasaqalernermik ilanngusaqartarput.

Qinnuteqaammik ingerlatsisoqarnerata nalaani suliassat, taamatullu aamma UNESCOp allattorsimaffiinut ilanngutsinneqarnerup kingorna suliassat, taamaattoq ima isumaqarput, najukkami ingerlatsisoqarnera pisariaqassalluni aamma najukkami inuiaqatigiit kommunillu akornanni qanimut suleqatigiittoqarnera. Nunarsuarmioqatigiit kingornutaannut allattorsimaffimmut allatsinneq aamma naalagaaffiit akornanni suliassaavoq, Namminersorlutik Oqartussanit tapersorneqarnermik pisariaqartitsisoq taamatullu Danmarkimi Kulturministerip atsiornanik.

*Illu ataatsimoorussa
angisooq nunaqarfimmi
lkaasattivami tasinnuup
eqqaani atalluavippoq. Illup
eqqaani nunami issoq
issumullu inuussutissarpasuit
assut naggorsitsipput.*

IIVIT

Qitiutinneqartut aamma periuseq

Nalunaarusiap tunngavigai allaaserisanik misissuineq kingorna sapaatip-akunnerini pingasuni Tasiilami eqqaanilu najuulluni itsarnisarsiuup aamma antropologip sulinerat, taakkua marluullutik sivisuumik Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermik misilittagaqarput. Najukkamiinnermi nunaqarfiusimasut 16-it soorlu aamma nunaqarfiit Tiilerilaaq, Kuummiit, Kulusuk aamma Sermiligaaq tikeraarneqarput, aamma nunap immikkoortui soqutiginaatillit soorlu Uunartoq, Ilisimatusarnermik ingerlatsivik Sermilik aamma Sorsunnersuup Aappaani sakkutooqarfiusimasoq Ikatseq tikinneqartut. Najuulluni sulineri immikkoortut tamarmik ilisimatusartunit marlunnit ingerlanneqarput piukkunnaateqarsinnaasut isiginnittaatsinit assigiinngitsunit takuneqarsinnaaqqullugit, taamaaliornikkullu ilisimatusarfigineqartut piukkunnaataannut ataatsimut isiginnittaasissaq ineriartortinneqarsinnaalluni.

Nunaqarfiusimasut tikinneqartut allaaserisanik misissuinerit tunuliaqutaralugit toqqarneqarput, aamma tamangajammik immikkoortiterineri ”nunaqarfiit angisuut” ataanni inissisimapput, piffissani assigiinngitsuni illukunik arlalinnik peqarnerat tunngavigalugit. Taassuma saniatigut nunaqarfiusimasut tikitat tamangajammik assaanermik ingerlatsiffigineqareersimapput, tamanna isumaqarluni, nunaqarfiusimasunit itsarnisarsiuut nassaavi pigineqartut soorlu piniarnermi sakkut, atortut, pinnersaatit, meeqqat pinnguaat il.il., tamakkulu Nuummi Nunatta Katersugaasiviani imaluunniit Danmarkimi Nationalmuseummimi katersaatigineqarput. Qulaani toqqaanermi immikkoortitikkanut ilaangitsut tassaapput sakkutooqarfiusimasumut Ikatseq tikeraarneq aamma Tasiilaartik Kitteq (Gustav Holmip ukiivigisimasaa), taakkua tikinneqarnerannut Tasiilap oqaluttuarisaaneranut nutanerusumut isumaqarnerat aallaavigineqarpoq. Tasiilaartik Kitteq-p toqqarneqarneranut tunngavigineqarpoq Tasiilap illoqarfittut pilersinneqarneranut qitsiusumik inissisimanera, aamma Gustav Holmip sumiiffimmi annertuumik allannguisumillu suliai pissutigalugit.

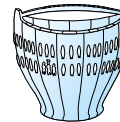
Nunaqarfiusimasut tikitat ingerlateqqinneqarnissaannut piukkunnaataat nalilerneqarput assitigullu uppernarsaatissanik suliaqartoqarluni, ilaannut titartakkanut uuttortaanermik ingerlatsisoqarpoq aamma illuinnaanguit illukullu isikkui pillugit allaaserinninnernik suliaqartoqarpoq.

Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut piukkunnaateqarsinnaasut eqqarsaatersuutigineqarput. Tassani qitiutinneqarluni ingerlatseriaatsit Tasiilap immikkuullarissutigisai, taamatullu Tasiilami kulturikkut ingerlatsinerit Kalaallit Nunaata sinnerani ingerlanneqartunut assingusut, aamma taamaattumik Kalaallit Nunaata kulturikkut kingornussat tigussaangitsut pillugit qinnuteqaataani siammasinnerusumi ilanngunneqarsinnaasut. Immikkut isiginiarneqartut tassaapput sanalukkanik, sakkunik aamma atortunik pilersitsinerimik kulturi aamma ilisimasat; soorluttaaq piniariartarfinnik atuineq aamma nunaqarfiusimasunik; minnerunngitsumik Tunumiut oqaatsinik atuinerat, taakkua immikkut tamarmik kulturikkut kingornussat tigussaangitsut atuutilersinnaanerannut qinnuteqaatigineqarsinnaasut. Ilanngullugu eqqarsaatersuutigineqarpoq, taakkuninnga ingerlatsinerit najukkani naleqartitanut attuumassuteqarsinnaanerat aamma immaqa itsarsuarnitsanut attuumassuteqartinneqarsinnaasut UNESCO parkinik aqqissuussisarnernut imaluunniit nunarsuarmioqatigiinnit kingornutaannut tunngassuteqartumik.

Eqqarsaatersuutitut taakkununga pingaarutilittut najukkami piniarnermik inuussutissarsiutillit, takornarialerisut aamma soqutigisaqatigiit pisortatigoortumik pisortatiguunngitsumillu ataatsimeeqatigineqartarput, oqaloqatigineqarlutik apersorneqarlutillu, takornariaqarnermit misilittagaat paasisaqarfigiumallugit, soorluttaaq UNESCOp allattorsimaffiisa arlaannut ilanngunniarluni qinnuteqartoqarsinnaaneranut eqqarsaatersuutaat aamma isumassarsiarisinnaasaat tusarniarlugit.

UNESCOmi immikkoortitereriaatsit

UNESCO najukkami kulturikkut- aamma pinngortitamit kingornussat akuersissutigineqarnissaannut pingasunik immikkoortitereriaaseqarpoq: ”Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat”, ”UNESCO Global Geoparks” (nunap immikkoortua toqqagaq, tassani nunap oqaluttuarisaanermi ineriartorne- ra ilisimatusarfigineqarsinnaavoq misigineqarlunilu) aamma ”Man and Biosphere Reserves” (Inuit nunamilu isumalluutit). Aamma Unescop allassimasuutaannut ilaapput ”Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut”, taakkua nunamut aalajangersimasumut nassuiaaserneqanngillat, qitiutinneqarluni-

li ileqqutoqqat, oqaatsit, assarsornermillu ilisimasat il.il. kinguaariinnut tullernut ingerlateqqinneqar-nissaasa qulakkeerneqarnissaat. Immikkoortut tamarmik ataatsimoorfigaat, akuerisaanermik aamma immikkoortutut piusutullu immikkuullarissutut akuersissutigineqarnermik saniatigut, illersorneqar-nissaannut / qularnaarneqarnissaannut ingerlatsiffigineqarnissaannut aamma kulturikkut- pinngor-titamilu naleqartitatut kiisalu takornariaqarnerup piujuartitsinermik aallaaveqarluni ineriartortinnis-saanut najoqqutassanik aaqqissuusaalluartunik imaqaarnertik. Immikkoortortaq imaluunniit piusog allattorsimaffimmut sorlermulluunniit ilanngutsinneqarpat, aalajangiisuulluinnarpoq, UNESCOmut qinnuteqaammik aallarniisog soorluttaaq suleqatigisat ilanngutsinneqarnermut tunngavisseeqat-aasut najukkami pituttorsimanissaat. Immikkoortut imaluunniit piusut UNESCOp allattorsimaffii-nut ilanngutsinneqartut akuttunngitsumik nalilersoqqinneqartarput, aamma allattorsimaffimmiin-neq taamaallaat pissaaq UNESCOp ilanngutsinneqarnermi piumasaqaataanik naammassinninnermi. Ukiut ingerlaneranni amerlanngitsut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaattut allattorsimaffimmit peerneqartarput, arlallilli ”UNESCO Global Geoparks” aamma “Man and Biosphere Reserves” ilaaf-figiunnaassallugit toqqarsimavaat, taakkunani Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaf-fimmi ilanngutsinneqarnermi pisussaaffeqarluni suleqatigiinnerit annermik pineqarmata.

Nunarsuarmioqatigiit kingornussa

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut imaluunniit piusunut ilisarnaataapput, ”silarsuarmi tamar-mi inuiaassuarnut immikkuullarissumik naleqarnerat”. Kulturimut- aamma pinngortitamut tunngasut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngutsinneqarsinnaapput. Kultu-rimut tunngassuteqartut ilisimaneqartut ilaatigut tassaapput Kinami Qarmarsuaq, Igitsinimi Pyra-midit. Pinngortitamut tunngasut ilisimaneqartut tassaapput Ilulissat Kangerluat aamma The Grand Canyon. Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmiilernissamat qinnuteqarnermi piukkunnaateqartutut toqqarneqarnissamat immikkut periuseqartoqarpoq (ataaniittoq takujuk), aamma ilanngutsinneqarsinnaasutut eqqarsaatigineqarumagaanni naalagaaffimmi (uani Naalagaaffe-qatigiinni) misilitsittussat allattorsimaffianni inisseqqaarnissaq pisariaqarpoq.

Geoparkit

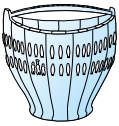
Geoparki tassaavoq nunami, imarmi aamma/immaqa sikumi pinngortitaq pinnerluinnartog, sanane-qaatimigut nunap pinngooqqaataanik ilisimatusarnermi immikkuullarissumik pingaaruteqartoq, ima; pinngortitami pisut aamma takusassat kiisalu nunamat immikkuullarissumut kulturikkut soqutigisat imminnut ataqatigiissut. Geoparkip siunertaraa nunap sananeqaataanit kingornussat illersorneqar-nissaat. Nunap pinngooqqaataanik ilisimatusarnermi aamma paasissutissanik ingerlatseqqinnermi tunngavissiisaaq kiisalu najukkami nunap sananeqaataanik soqutigisalinnut takornariartitsinermik ineriartortitsinermut ilanngussaqluni.

Biosfærimik immikkoortortaq (Nunami uumassusilin-nut immikkoortortaq)

Biosfærimik immikkoortortani nunami imaluunniit imarmi uumassusillit pineqarput, taakkuninnga ingerlatsinermi uumassusillit assigiinngisitaarnerisa piujuaannartinneqarnerat aamma piujuaannar-titsinermik aallaaveqarluni isumalluutunik atorluaaneq imminnut ataqatigiissinneqarput. Biosfære-qarfimmik immikkoortortaq pingasoqiusamik atuuffeqarpoq: *piujuaannartitsinermik imalik* nunap immikkoortuunik, uumassusilinnik, uumassusillinnik assigiinngitsunik aamma sananeqaatinik assi-giinngitsunik atatsitsinnarnermut tunngassuteqarluni; *ineriartortitsinermik imalik* aningaasaqarnerup ineriartornera aamma inuttut ineriartorneq, inuiaqatigiit kulturianik aamma aningaasaqarnerannut immi-nut akilersinnaasumik ingerlasog; *aaqqissuussinermik imalik* ass. ilisimatusarnermut, nakkutillii-nermut, ilinniagaqarnermut avitseqatigiinnermullu tapersiineq.

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsunut ilanngutsinneqarnerannut piumasaqaataavoq kulturik-kut piusup imaluunniit ingerlatseriaatsip aalajangersimasup pilersinneqarsimanera, uummaarissuu-nera, aamma inuiaqatigiit imaluunniit eqimattat tassannga ingerlatsisuusut namminneq kulturimik

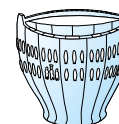
IIVIT

ingerlataminnik "kulturikkut kingornussatut isiginnittaaseqarnerat". UNESCO kulturikkut kingornussamik tigussaannigsumik "aallussisuusinnaangilaq" imaluunniit nungutaanissaanut "illersuisuusinnaangilaq". Paarlattuanik Kulturikkut kingornussat tigussaannigsumit allattorsimaffiannut ilanngunnerup nassataraa, UNESCOp pilersaarutaanut aamma ingerlariaasianut ilanngutsinneqar-neq, taamaaliornikkut kulturikkut kingornussaq kinguaariinnut tullernut ingerlaqqissinnaaqqullugu.

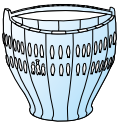
UNESCOmi allattorsimaffik	Nunatsinni assersuutissat piusut	Immikkoortoq	Killissarititat (Immikkoortup normua)(Takuuk tabel 3.)	Ukioq ilanngutsinneqarfia
Nunarsuarmioqati giit kingornussaat	Ilulissat Kangerlua	Pinngortitaq	vii aamma viii	2004
	Kujataa	Nunaminertat kulturinit assigiinngitsunit	v	2017
	Aasivissuit - Nipisat	Nunaminertat kulturinit assigiinngitsunit	v	2018
Geoparki	Soqanggilaq	-	-	-
Biosfærimik immikkoortortaq	Tunup avannaani Nuna eqqissimatitaq	-	-	1977 (2018-imi tunuartinneqartoq)

Tabel 1: Kalaallit Nunaanni UNESCOmit toqqagaasimasut. Namminersorlutik Oqartussat aamma Nunatta Katersugaasivia UNESCOp Kulturikkut kingornussat tigussaasuunngitsut pillugit qinnuteqaammik suliaqarpoq. Qinnuteqaammi Qilaatersorneq pineqarpoq, Kalaallit Nunaannut tamaat atuuttusaaq.

Soorlu qulaani allattukkani takuneqarsinnaasoq nunani avannarlerni UNESCOp allattorsimaffiani ilaasut amerlassusiat assigiinngitsorujussuupput. Assersuutigalugu Sverigemi biosfæreqarfiit arfiniliupput geoparkeqarani. Norgemi nunarsuarmioqatigiit kingornussaasa arfineq-pingasut saniatigut marlunnik geoparkeqarpoq biosfæreqarfinnik peqarani. Taamaattumik 'parkitit ornitassanik' aamma programminik toqqaanermi, allaffissornermik suliallit sorliit innersuussutitut qinnuteqaatinik suliaqarnersut aamma sulisut suliamut tunngasumik ilinniagaat apeqqutaasinnaasarpur. Nunat Avannarliit immikkoortumi Kulturikkut kingornussat tigussaannigsumi ileqqoq tigussaannigsumi ataasiinnaq allattorsimaffimmiititaraat, tassaasoq 'Osely bådbygge tradition' (Osely-imi umiatsialiornermi ileqqoq).

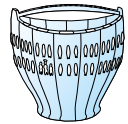

Nuna	Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat	Global Geoparks	Man and Biosphere (Inuit aamma uumassusillit)	Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut
Island	Surtsey	Katla Geopark		
	Þingvellir National Park	Reykjanes Geopark		
Norge	Bryggen	Gea Norvegica UNESCO Global Geopark	Northeast Svalbard (1976–1997)	Oselvar boat - reframing a traditional learning process of building and use to a modern context
	Urnes stavkirke	Magma UNESCO Global Geopark		
	Røros Mining Town and the Circumference			
	Rock Art of Alta			
	Vega Øen			
	Struve geodetic arc			
	West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and			
	Nærøfjord			
	Rjukan-Notodden Industrial Heritage Site			

IIVIT

Nuna	Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat	Global Geoparks	Man and Biosphere (Inuit aamma uumassusillit)	Kulturikkut kingornussat tigussaannigitsut
Sverige	Royal domain of Drottningholm		Lake Torne Area 1986. (Tilbagetrukket i 2010)	
	Birka and Hovgården		Kristianstad Vattenrike	
	Engelsberg Ironworks		Lake Vänern Archipelago	
	Rock Carvings in Tanum		Blekinge Archipelago	
	Skogskyrkogården		Nedre Dalälven River Landscape	
	Hanseatic Town of Visby		East Vättern Scarp landscape	
	Church Town of Gammelstad, Luleå			
	Laponian area			
	Naval Port of Karlskrona			
	Agricultural Landscape of Southern Öland			
	High Coast / Kvarken Archipelago			
	Mining Area of the Great Copper Mountain in Falun			
	Grimeton Radio Station, Varberg			
	Struve Geodetic Arc			
	Decorated Farmhouses of Hälsingland			

Nuna	Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat	Global Geoparks	Man and Biosphere (Inuit aamma uumassusillit)	Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut
Danmark	Jelling Mounds, Runic Stones and Church	Odsherred UNESCO Global Geopark	Møn	
	Roskilde Cathedral			
	Kronborg Castle			
	Wadden Sea			
	Stevns Klint			
	Christiansfeld, a Moravian Church Settlement			
	The par force hunting landscape in North Zealand			
Finland	Fortress of Suomenlinna	Rokua UNESCO Global Geopark	North Karelian	
	Old Rauma	Archipelago Sea Area		
	Petäjävesi Old Church			
	Verla Groundwood and Board Mill			
	Bronze Age Burial Site of Sammallahdenmäki			
	High Coast / Kvarken Archipelago			
	Struve Geodetic Arc			

Tabel 2: Nunani avannarlerni nunarsuarmioqatigiit kingornussaat, geoparkit, biosfæreqarfiit aamma kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut.

Piffissaliussat aamma immikkoortiterinerit

Taaguut Pilotpark (Misiliutitut nuna sanaartorfiunngitsoq) – allanit misilittakkat

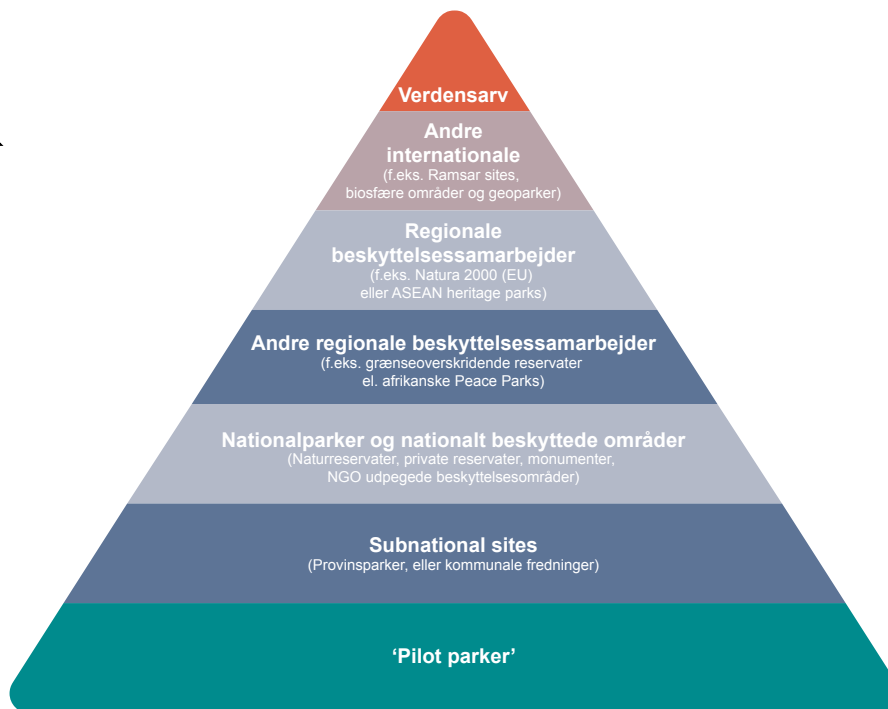
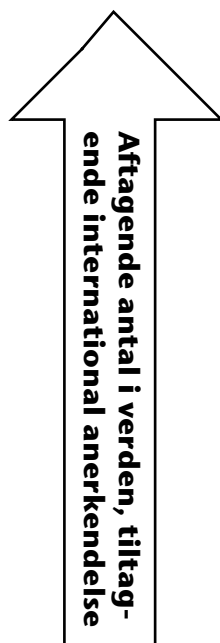
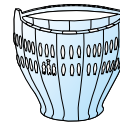
UNESCOmi immikkoortitereriaaseq sorlerluunniit toqqagaaffiginiarlugu siunniukkaanni, najukkami suliaqartunik soqutigisaqatigiinnillu suleqatigiinnermik atuussinnaasumik pilersitsinissaq, taamatullu innuttaasunik piorsaanissaq qinnuteqaammik ingerlatsinermi kingornalu ingerlatseqqinnissami qitiulluinnarput. Geoparkinut aamma Biosfæreqarfinnik pilersitsinermi pingaarnertut anguniarneqassaaq najukkami innuttaasut ilisimaarinninnissaat, tulluusimaaruteqarnissaat, peqataanissaat/suleqataanissaat aamma taakkua aallaavigalugit nunap immikkoortua pillugu nunarsuup sinneranut erseqqinnerusumik aamma ataqatigiinnerusumik ilisarnaateqarneq; tamanna immini ineriartornermut, inerisarnermut aamma attuumassuteqartuunermut tapersersuutaavoq.

Innuttaasunik peqataatsilluni oqaloqatigiinnerit inernissaat tamatigit siumungaaq ilisimaneqartanngillat. Taamaattumik assersuutigalugu Øresundip illersorneqarneranik pilersitsiniarluni misissueqqaarnernut atatillugu siunnersuutigineqarpoq "sinaakktissat ammasut" aallaavigalugit sulisoqassasoq, pinngortitami eqqissimatitamik (naturpark) pilersitsiniarluni aallarnisarluni alloriarnerni (Wollhead og Søndergaard 2017). Qulequttap 'pilotpark' ataani suliniummik ineriartortitsisoqarsinnaavoq misileraallunilu, aallaqqaataanit immikkoortiterinermi killiliussat aalajangersimasut malinngikkaluarlugit, taakkuninnga UNESCOmit toqqarneqarnissamut piunasaqaatinut siumungaaq aalajangersagaasunik, pissutigalugu aallartinnermi sinaakktissat aalajangersimasut aallaavigalugit ingerlatsisoqarniannimmat.

Taamaattumik allatut oqaatigalugu taaguut pilotpark UNESCOmit immikkoortiteriaatsitut akuerisaasuunngilaq, kisianni suliamik ingerlatsinermi qulequttatupajaaq atuuppoq nammineq toqqakkat atorneqarsinnaasoq, piffissami najukkami pigiliussititsinissamik suliaqarnerup aamma suleqatigiinnermik, ingerlatsinermik ingerlatitseqqinnermilu periutsinik misileraanerup nalaani. Kingusinnerusukkut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngunnissamut, kulturik-kut kingornussat tigussaannngitsut allattorsimaffiannut, biosfæreqarfiit suleqatigiiffianni imaluunniit Global Geopark Networkimi ilaasortanngornissamut qinnuteqarnermi nukittorsaatitut atorneqarsinnaavoq, ilanngutsinneqarneq sioqqullugu suleqatigiinnerit ingerlatseriaatsillu pisariaqartut inissaminneeriissammata. Assingumik pissuteqarluni 'pilotparkimik' pilersitsiniarnermi piffissaliussamik malitassaqqanngilaq. Oqartoqarsinnaavoq taaguut pilotpark tassaasoq suliamik ingerlatseriaaseq aamma suliamik ingerlatsinermi periuseq, soorluttaaq nunap immikkoortuanik pilersitsinermut aamma tunngassuteqartoq. Pilotparkit taaguutip ilusia uagut uani siunnersuutigisarpur 'Community Conserved Areas' (CCA) (immikkoortut ataqatigiinnit illersugaasut) assinguvoq, taaguut taanna ukiuni qulikkaani qaangiuttuni IUCN-imit innersuussutigineqartarpoq, pinngortitamik illersuinissaq siunertaralugu suliniutinut assigiinngitsorpasuarunut atatillugu (WCPA og IUCN 2006), sumiiffiit eqqissimatitaasut pillugit illersuineq aamma ingerlatsineq sapinngisamik sumiiffinni illersugaasuni inuit nunaqartut aamma ulluinnarni atuisut suleqatigalugit pilersinniarneqartarput.

UNESCOmit ilitsersuusiami "Preparing World Heritage Nominations" (Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngutsinneqarnissamut piareersarneq) pyramidi atorlugu nassuiarneqarpoq (takuuk fig. 1), Nunarsuarmioqatigiit kingornussaata aamma illersuinerit allat imminnut ataqatigiinnerat. Nunarsuarmioqatigiit kingornussaata pyramidimi qullerpaami inissisimagami aamma taamaattumik illersorneqarnissamut akuerisaanermik pissarsinissaq ajornarnerpaajulluni, eqqissimatitsinerit allat soorlu geoparkit, biosfæreqarfiit aamma nunani nunatat eqqissimatitaasut pyramidum tunngaviliippur. Tullerriaani taakkunani pilotparkit allerpaami inissisimappur pisor-tatigoortumik illersuinerit assigiinngitsut allat tamaasa ataanni. Pingaaruteqarpoq malugissallugu, nunarsuarmioqatigiit kingornussaattut akuerineqarnissaq pillugu taamannak assiliartalersuinermit pyramidimi qaffakkiartorsinnaaneq ersersinniarneqanngimmat. Kisianni misilittakkat ersersippaat UNESCOmit annertuumik naleqartinneqartoq, qinnuteqartoq ingerlatsinissamut pilersaarutininik ersersitsinnaappat imaluunniit taakkua ilaat misilinneqarsimappat aamma piffissami qinnuteqarfiumi atulersinneqarsimappat.

Sumiiffiit Nunarsuarmioqatigiit kingornussaata arlallit Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngunneqarnermik siorna, nunap immikkoortuani imaluunniit nunap immikkoortuata ilaanni nunatut eqqissimatitatut atuupput, aamma arlalinnik assersuutissaqarpoq

Takussutissiaq 1: nunarsuarmiunut kingornussarsiat illersuinerillu allat akornanni attuumassuteqarnerit UNESCO 2011-p kingorna nutarsarnikut.

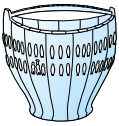
parkitut immikkoortitseriaatsit ilaatigut qaleriiaattumik atuussimasut, soorlu tamanna Aasivissuit – Nipisat-ni takuneqarsimasoq, immikkoortup kangilliup Ramsareqarfiup ilaani inangersimammagu.

UNESCO Global Geopark Network imaluunniit UNESCO Man and Biosphere programminut tunngatillugu Nunarsuarmioqatigiit kingornussaasa aamma Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut assigiinngissutaasa pingaarnersaraat, Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat aamma Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut nunani tamalaani isumaqatigiissutit pituttuisut aqutigalugit aqunneqaramik (1972 aamma 2003-mit), taasanulli allanut marlunnet tamanna atuunnani. Unesco-mi Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngutsinneqarnissamut aamma Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut allattorsimaffiannut qinnuteqaatit ilaatigoortumik nunanut allanut politikkimut tunngassuteqarput, Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi naalakkersuinerimik suliaasaqarfik aqquaaqqaassagamikku. UNESCO Global Neopark Network imaluunniit UNESCO Man and Biosphere programmimut ilanngutsinneqarneq, tunngaviatigut appasinnerusumik oqartussaaffeqartunit aaqquissuunneqarsinnaavoq.

Ataani qinnuteqaatit piffissaliussaattut aamma nalilersorneqarnerannik ingerlatsinerit atuutilersarput qinnuteqaatip tunniunneqarneranit. Nalilersuinerimik ingerlatsinerit taakkua siorna qinnuteqaammik naammassinninnissamut piffissaliussamik inisseeqqaarneq naatsorsutigineqassaaq, tamanna ukiut pingasut qulillu akornanni sivissuseqarsinnaavoq misissueqqaarnerit katititaanerat aamma suussusiat apeqqutaallutik.

UNESCO Nunarsuarmioqatigiit kingornussaat

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngunnissami innersuunneqarnermi tunngavineqartarput immikkoortumut "silarsuarmi tamarmi immikkuullarissumik naleqarnermik" allaaserisaq, immikkoortup oqaluttuarisaanermi ineriartornera taamatullu aallartinnissamut pilersaarusiamik suliaqarneq aamma piujuartitsinerimik tunngaveqartumik takornariaqarnerup pilersaarusiarniqarneq, taakkua ataatsimut ingerlatsinerimut pilersaarummik taaguuteqarput. Taamatuttaaq UNESCOmit annertuumik pingaartinneqarpoq, najukkami pigiliussisimaneq aamma tapersorsorneqarneq. Immikkoortumut imaluunniit piusumut aalajangersimasumut innersuunne-

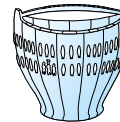
IIVIT

Immikkoortut	Allaaserineqarnerat
I	Inuup pilersitsisinnaassianit imaluunniit piginnaassusilissuuneranit suliat pitsaernerpaartaannik saqqummiussaq.
II	Inuit naleqartitaannik avitseqatigiinnermik pingaaruteqartumik ersersitsineq, piffissap aalajangersimasup ingerlanerani imaluunniit nunarsuarmi kulturikkut suliassaqarfii arlaata iluani, ilusilersugaanermut, teknologiimut, eqqumiitsuliamik angissuumik imaluunniit sunniuteqartumik, illoqarfimmik pilersaarusiamik imaluunniit nunatamik ilusilersuinermit.
III	Kulturikkut ileqqumik asseqanngitsumik imaluunniit qaqtigoortumik atugaasumik uppernarsaataasoq, imaluunniit inuiaqatigiinnik atugartuunik piusunik imaluunniit nungutaasimasunik uppernarsaaneq.
IV	Sanaartukkatut, ilusilersukkatut imaluunniit teknologimik katersatut assersuutissaq pitsassuaq, inuiassuit oqaluttuarisaaneranni alloriarnermik pingaarutilimmik arlalinnilluunniit ersersitsissutaasoq.
V	Inuiassuit qangaanniilli najugaqalersarnerannut, nunaateqarnerannut imaluunniit imarmik atunerannut assersuutissaq pitsassuaq, kulturimik (imaluunniit kulturinik arlalinnik) ersersitsisoq, imaluunniit inuit avatangiisinut sunniuteqaqataasinnaanerannik ersersitsisoq, pingaartumik allanngortut pissusitoqqanut uteqqissinnaajunnaarlugit allanngorsimameri pissutigalugit innarliasunngortoqarsimatillugu.
VI	Silarsuarmut tamarmut sunniuteqartumik pisunut imaluunniit ileqqutut atukkanut sunniuteqartut imaluunniit toqqaannartumik attuumassuteqartut, isumassarsiat imaluunniit isummiussat, imaluunniit eqqumiitsuliornermik imaluunniit atuakkiornermik suliat aqutigalugit.
VII	Pinngortitami pissutsinik tupinnaannartunik imallit imaluunniit immikkoortortat pinngortitamik qaqtigoortumik pinnissuseqartut aamma maluginiutinut kusanarluinnartumik isumaqartut.
VIII	Nunarsuup oqaluttuarisaanerani piffissanut pingaarnernut assersuutissat pitsassuit, nunarsuup pinngortitamerani nunat ilusilersugaaneranni pisimasut pingaarutilit ersiutaat, imaluunniit nunat qaavini ilutsit aamma taakkununga nassuiaatissat imaluunniit pinngortitap ilisarnaataanik pingaarutilinnik assersuutissartallit.
IX	Nunami, imermi, sineriammi imaluunniit imarmi pinngortitap imaluunniit uumassullit ingerlatsinerannut aamma ineriartornerannut pingaaruteqartunut aamma naasoqatigiit uummasoqatigiillu ineriartornerannut assersuutissat pitsassuit.
X	Pinngortitat tassani (in situ) uumaffigisami pingaarnarpaanik aamma pingaaruteqarnerpaanik pinngortitat assigiinngisitaarnerannik piujuartitsinermik imaqartut, taakkununga ilanngullugit nungutaanissamut ulorianartorsiorlut, ilisimatuussutsikkut isiginnittaaseq naapertorlugu silarsuarmut immikkut naleqartutut isigineqartut

Tabel 3: Akuerineqarnissamut immikkoortortat. Aappaluttoq qaamasoq (I - VI) tassaapput kulturimut tunngasut, qorsuit (VII - X) pinngortitamut tunngassuteqartut. Kulturikkut tunngasumik imaluunniit pinngortitap ilaanut tunngasoq qinnuteqaatigigaanni, qinnuteqaammut pineqartumut piumasaqaatinit tallimaasunit minnerpaamik piumasaqaat ataaseq naapertuuttoq qanoq naammasineqassasoq nassuiarneqassaaq. "Mixed site (akuleriinnik)" qinnuteqarnermi, tassa kulturimut- aamma pinngortitammut tunngasunik qinnuteqarnermi piumasaqaatinit quliusunit minnerpaamik piumasaqaatit marluk naammasineqarsimasapput, taakkununga ataaseq kulturimut tunngatillugu piumasaqaataalluni (I-VI aamma aappaa pinngortitaq pillugu piumasaqaat (VII-X)).

qarnissamut qinnuteqaammik akuerineqarsinnaanermut piumasaqaatinit immikkoortunit quliusunit (10) minnerpaamik ataaseq (1) naammasineqarsimanissaa piumasaqaataavoq.

Innersuunneqarnermi kulturi pillugu piumasaqaat ataaseq imaluunniit arlallit tunngavigigaanni (aappalaartut qaamasut: I - VI), piukkussatut inissinneqarnissaq UNESCO sinnerlugu ICOMOS-imit (International Council on Monuments and Sites) nalilersorneqassaaq. Innersuunneqarnermi pinngortitaq pillugu piumasaqaat ataaseq imaluunniit arlallit tunngavigigaanni (qorsuit VII - X), qinnuteqaat UNESCO sinnerlugu IUCN-imit (International Union for Conservation of Nature)

nalilersorneqassaaq. "Mixed Site" (Akuleriit) tassa kulturi aamma pinngortitamut piunasaqaatit aallaavigalugit innersuunneqarnissamik qinnuteqarnermi (aappalaarujuttut aamma qorsuit I-X) tunngavigineqassapput, qinnuteqaat ICOMOS-imit aamma IUCN-imit ataatsimoorluni nalilersorneqassaaq.

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi akuerineqarneq tassaagunarpoq ingerlatsineq ajornarnerpaaq aamma pisariunerpaaq, piunasaqaataagami silarsuarmi naleqartitat Immikkuullarilluinnartut (Outstanding Universal Values) allaaserineqarnerannik imalik, tassa piusut, sanaartukkat imaluunniit nunap ilusai, nunarsuarmi allani assingusumik pigineqanngitsut. Geoparkitut, biosfæreqarfittut imaluunniit kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut allattorsimaffiannut akuerisaanermi silarsuarmi naleqartitat immikkuullarilluinnartut allaaserineqarnerisut assingusumik allaaserinnittoqassanngilaq, soorluttaaq immikkoortitikkat taakkua naleqqatigiisitsilluni misissuinermik piunasaqaatitaqanngillat, nunarsuarmioqatigiit kingornussaqarfianni silarsuarmi naleqartitat immikkuullarilluinnartut siunnersuutaasut najukkani allani assersuunneqarsinnaasuni pitsaassusiat aamma piujuartinnissaannut tunngavissat assersuunneqartarput.

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut akuerineqarnissamut peruserineqartoq

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut inaarutaasumik innersuunneqarnermik suliarineqarneq sioqqullugu, nunami namminerimi Piukkunnaateqartut allattorsimaffiannut ilanngussinnaaneq akuersissutigeqqarneqassaaq.

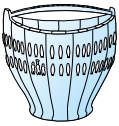
- 1) Piukkunnaateqartut allattorsimaffiannut akuerisaaneq
- 2) Innersuussinermik suliarinnineq

Piukkunnaateqartut allattorsimaffiat Danmarkimi kulturministerimit akuttoqatigiissaakkamik nutaatut allatsikkusuttunut ammarneqartarpoq. Sumiiffiit imaluunniit piusut piukkunnaateqartutut allattorsimaffiittut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimiilernissaat qinnuteqaatigineqarsinnaavoq.

Januaarimi ulloq tunniussivissaq nallertinnagu, innersuussaq inaagaq UNESCOmit oktobarimi "Completeness Check" taasamik nalilerneqassaaq (Tamakkiisuuneranik naliliineq). Taanna "Completeness Check" pineqartup qinnuteqaatigineqartup pitsaassusianik naliliinerunngilaq, paarlattuanik teknikkikkut nakkutilliinerulluni, siunertarineqarluni nunap qinnuteqartup innersuussinermik eqqortumik suliaqarsimaneranik aalajangiineq, aamma ilitersuummi "Operational Guidelines" piunasaqaataasutut akineqartussat immikkoortut tamaasa akisimagai allaaseralugillu. Qinnuteqaat eqqortumik suliarineqarsimannippat, innersuussineq ingerlaqqittussatut naliiffigineqartussatut akuerineqassanngilaq.

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut innersuussinermi naliliinermik ingerlatseriaaseqt

30. september – 15. nov. "Completeness Check"
1. februar Innersuussineq UNESCOmut nassiuunneqassaaq –kulturministerip atsiorneqarnerata kingorna
- August – Oktober "Site Visit": ICOMOSimit aamma/imaluunniit IUCNimit sinniisooq qinnuteqartumut tikeraassaaq pissutsinillu naliliilluni
- Oktober "Additional Questions 1": UNESCO "Site Visit" aamma allaffinni naliliinerit tunulia-qutaralugit Qinnuteqartumut apequtinik itisiliisunik arlalinnik saqqummiussissaaq
- November Parisimi ICOMOS World Heritage Panel Meeting ataatsimiinnerat: Nunap qinnuteqartup sinnissai siunnersuisoqatigiinnik qinnuteqaammik naliliisunik minutsit 20-t miss. siviussuseqartumik ataatsimeeqateqarsinnaapput. Pinngortitamik kingornussaq qinnuteqaatigineqarpat IUCN, Schweitzimiittoq nalilersuisuussaaq. IUCNip pinngortitamit kingornussamik nalilersuinermik ingerlatsineranut ulluliussat immikkuualuttullu ICOMOSimit allaanerussaapput, kisianni ICOMOSip kulturikkut kingornussat ilanngutsinneqarnissaannut qinnuteqaatinik nalilersuineranut assingungajattumik ingerlatsisoqartarpoq, taakku uani taaneqartut.

IIVIT

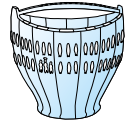
"Additional Questions 2": Siusinnerusukkut akissutit, Parisimi ataatsimiinneq aamma allaffimmit naliliinerit tunuliaqataralugit Unesco qinnuteqartumut apeqqutit itisiliisunik arlalinnik saqqummiussisaaq.	31. januar
Apeqqutit akissutaannik nassiussineq	28. februar
UNESCOp inaarsilluni naliliinera qinnuteqartumut nassiunneqassaaq (kingusinnerpaamik komitép ataatsimiinnera sap.ak. 6-nik sioqqullugu). Naliliineq innersuussutitit arlalinnik UNESCOmit kingusinnerusukkut malitseqartinneqartussanik imaqarpoq, kiisalu UNESCOp ima innersuuteqar-nissaannut pasitsannartunik:	Maj
i) "Inscription": Innersuussap Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngunneqarnissaanut innersuussineq	
r) "Referral": Innersuussineq naalagaaffimmut ilaasortaasumut innersuussutigineqartoq, aamma iluarsaassinerit kingorna ukiut pingasut iluanni nunarsuarmioqatigiit kingornussaata pillugit komitép ataatsimiinneranni kingumut suliareqqinneqarsinnaavoq.	
d) "Deferral": Innersuussineq kinguartinneqarpoq aamma ilanngutsinneqarsinnaanerup piumasaqaatitaraa, innersuussinerup qulaani nassuiaatigineqartutut nalilersuinerimik ingerlatsineq nalinginnaasoq ukiup appaata affaanik sivisussuseqartoq aqqusaassagaa.	
n) "Not recommended for inscription": Innersuussineq Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngutsinneqarnissaa innersuussutigineqanngilaq.	
Naliliinermi paasissutissanut kukkusunut aaqqiissutit qinnuteqartumit nassiunneqarsinnaapput	Komitép ataatsimiinnera ullunik 14-inik sioqqullugu
World Heritage Committee meeting: Tassani Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut komitép aalajangiisaaq, innersuussutit sorliit nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngunneqassanersut.	Juni/Juli

UNESCO Global Geopark

UNESCO Global Geopark (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/>) ilanngunneqarnissamut periuseq Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmut ilanngunneqarnermut periutsimut assingoqaaq, allaanersutitigaluguli Geoparkimik qinnuteqartutut piukkunnaatillit allattorsimaffianni allassimaqqaartari-aqannginneq. Qinnuteqaatit IUGSimit (The International Union of Geological Sciences) nalilersorneqarnerat aamma qinnuteqartup ersersissavaa immikkoortoq ukiumi ataatsimi qinnuteqaammii najoqqutassatut tunniussat naapertorlugit ingerlanneqarsimasoq.

Global Geoparksini ilanngutsinneqarnissamut ingerlatseriaatsit

UNESCO Global Geoparkit anguniagaqartoq qinnuteqartoqarnissaanut naatsorsuuteqarnermik uppernarsaammik nassiussisaaq	Juli
Qinnuteqaammik tunniussineq	Oktober - November
"Completeness Check": Qinnuteqaatit tamakkiisuunera UNESCOmit nakkutilliiffigineqarnera	December
Qinnuteqaatit allaffissornermi naliliiffigineqarnera	April
"Field Mission" (Qinnuteqaatigineqartup misissorneqarnera) kingorna	Maj
Innersuussutigineqartup ilanngutsinneqarneranut/itigartitsissutigineqarneranut innersuussutit UNESCO Global Geoparks Councilimit saqqummiunneqarnerat	September
UNESCOmi qullersaqarfiup upernaakkut ataatsimiinnerani ilanngutsinneqarneq pillugu inaarutaasumik aalajangiineq.	Upernaqqippat

UNESCO Man and Biosphere

Biosfæreqarfoot ICC-mit (International Coordination Council (for Man and Biosphere Programme)) toqqarneqartarput. Piukkunnaateqartut allattorsimaffiat pigineqanngilaq, kisianni naliler-suineq ukiup ataatsip missaanik sivisussuseqarpoq.

Man and Biosphereqarfinnut ilanngutsinneqarnissamut ingerlatseriaatsit

30. september	Biosfæreqarfinnik nutaatut siunnersuutininik tunniussineq – qinnuteqarnek tunngaviatigut Man and Biosphere komité aqqusaarlugu pisarpoq.
30. November	Allatseqarfiup qinnuteqaatip imarisai aamma uppersaaitai nalilersortarpai: Amigaateqartoqartillugu imaluunniit uppersaaitit tamakkiisunngippata allafteqarfiup paasisutissat amigaataasut naalagaaffimmuut qinnuteqartumut pissarsiariniassavai.
Februar (ukiumi tullermi)	Komité siunnersortaasoq aalajangiussatut innersuussutit ICCmut
Marts	ICCmi allatseqarfiup (nunani tamalaani ataqatigiissaarisut komitéat) ICCp nunanut qinnuteqar-tunut innersuussutai qinnuteqartumut ilisimatitsissutigissavai.
Maj	Qinnuteqartut isornartorsiutinut akissuteqarsinnaapput aamma immaqa allatseqarfirmuut paasisutissatut ilanngussanik nassiussilluni.
Aasakkut	Aasakkut (qinnuteqaammik tunniussinerup kingorna ukioq qaangiuppat): ICC toqqagassatut inner-suussanik aalajangiissaaq, aamma UNESCOmi generaldirektøri aalajangerneq pillugu qinnuteqartu-mut nalunaaruteqassaaq.

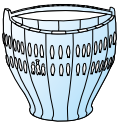
Kulturit kingornussat tigussaannngitsut

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut ileqqunut aamma kulturikkut, uummaarissumik saqqum-musseriaatsinut tunngassuteqarput, kinguaariinnit kinguaariit tulliiunat ingerlateqqinneqartartunik. Oqaatsit atorlugit ileqqusinnaapput soorlu erinarsuutit aamma niperujoorutit, oqaatsit aamma sumiorpaluutit, oqaluttuat aamma unikkaartuat; imaluunniit qittasit, ileqqut, upperisarsiornermik ingerlatseriaatsit, pinngortitaq pillugu ilisimasat ingerlatallu, silarsuaq, piginnaassutsit aamma iliuu-serisartakkat aalajangersimasut pillugit ilisimasat aamma sanaartukkanik suliaqarneq.

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut sumiiffinnut imaluunniit tigussaasunut attuumassute-qarsinnaalluarput, ass. assassukat. Taamaattoq kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut allattor-simaffiannut ilanngutsinneqarnermi ileqquvoq, assassugaq imaluunniit ass. qitinnermik inger-latsineq tammatsaaliugaasoq kisianni ingerlatsiffiit imaluunniit assassornermit tigussaasunngortut tammatsaaliorneqarnerat pineqartararik. Taamaattumik kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut pillugit sulinermi qitiusorpiaq tassaavoq ileqqup kinguaariinnit kinguaariinnut tulliuuttunat ingerlate-qqinneqarnera taamaattumik sinnaakutissanik imaluunniit suliffeqarfinnik ingerlalluurtunik pilersit-sisoqartariaqarpoq, ingerlatseqqinnermik ingerlatsiffusinnaasoq, ass. mentorinik aqqissuussinikkut imaluunniit festivalinik workshopinilluunniit ingerlatsinikkut.

Ileqqoq tigussaasuunngitsoq najukkamut aalajangersimasumut annertuumik attuumassuteqarpat, soorlu qilaatersornerup Qingermut attuumassuteqartoq, taava uppersaaneq aamma qilaater-sornermik ileqqumik tammatsaaliuineq illuatungaani sumiiffiup nunarsuarmioqatigiit kingornus-saannut allattorsimaffimmuut qinnuteqaataanut toqqaannngitsumik tapersiissaaq.

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut pingaarnertut pitsaanerpaamillu qulakkeerneqarnerat, tassaavoq kinguaariinnut tullernut ingerlatitseqqinneq. Taamaattumik ingerlatsisunut pingaarute-qarluinnarpoq taakkua namminneq ingerlatsinermi kulturikkut kingornussamik ingerlatsisutut imminnut isiginniissat, soorlu taassuminnga ingerlatsinermi kinguaariinnit kinguaariit tulliiunat ingerlatseqqisutut isigininninnissat. Kulturikkut kingornussamik qulakkeerrinninnermi pineqarpoq *ingerlatseqqinerup* qulakkeerneqarnera, aamma kulturi nammineq pineqanngilaq. UNESCOp kul-turikkut kingornussat tigussaannngitsut allattorsimaffianut ilanngunnikkut kulturikkut kingornussap siunissami allangorsinnaanera unitsinnaviannngilaq, imaluunniit inuiaqatigiinni pissutsinut nutaanut naleqqussarsinnaaneranik unitsitsinaviannngilaq.

IIVIT

Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut allattorsimaffii assigiinngitsut pingasuusut immikkoortineqartarput. Taakkunanga marluinnaat (2) Naalagaaffeqatigiinnit tapernerneqarput. Ulloq manna tikillugu Naalagaaffeqatigiinni sammisanik kulturikkut kingornussanik tigussaangitsunik peqanngilaq, kisianni sammisat arlallit upernaakkut 2018 innersuussutigineqarput, aamma Kalaallit Nunaata Qilaatersorneq pillugu qinnuteqaatissani ilusilersuleruttorpaa.

Allattorsimaffik siulleq tassaavoq ”Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut qulakkeerneqarnissaat nukinginnarluinnartut (Intangible cultural heritage in need of urgent safeguarding)”, tassunga ilanngunneqartarput iliuserineqartarput immikkuullarissut, uppernassusillit aamma nalinginnaanngilluinnartut nungutaanissaminut ulorianartorsiortut aamma nungutaalivissut. Allattorsimaffik taanna piffissami matumani Naalagaaffeqatigiinnit qinnuteqarfigineqarsinnaanngilaq.

Allattorsimaffiit aappaat: “Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut Sinniisutut atuuttut allattorsimaffiat (The Representative list of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)”. Allattorsimaffiup taassuma siunertaraa inuiassuit assigiinngisitaarnerannik ersersitsineq, aamma taamaaliornikkut ilisimasanik, malugineqarnermik, inuit aamma kulturit assigiinngitsuunerannik oqaloqatigiinnernik pilersitsineq.

Allattorsimaffiit pingajuat: “Pitsaasumik qulakkeerininnermik ingerlatsinerit nalunaarsorneqarfiat (Register for Good Safeguarding Practices)”, kulturikkut kingornussat tigussaangitsup qulakkeerneqarneranik najukkami qanoq ingerlatsisoqarneranik ersersitsineq, ass. klubbit aqutugalugit, aningaasaqarnikkut siuarsaneq, ilinniartitsineq aamma ingerlatseqqinneq. Nunat avannarliit qulakkeerininnermik pitsaasumik ingerlatsinerit pillugit suleqatigiinnernik ingerlatsisoqarpoq (<https://www.nordicsafeguardingpractices.org/about/>).

Innersuunneqarneq najukkami pigiliussisimanermik piunasaqaatitaqarpoq aamma qinnuteqaat kimittuninngortinneqassaaq ingerlatsisut tassannga ilusilersueqataanerisigut.

Qinnuteqaammik- aamma nalilersuinnermik ingerlatsineq

Allattorsimaffimmi naleqquttumi aamma pitsaasumik qulakkeerininnerit nalunaarsorneqarfianni nalilersuinnermik ingerlatsieraatsit assigiipput. Pingasunik immikkoortortaqarput aamma ukiut marluk (2) miss. ingerlatsisarput. Kalaallit Nunaanni kulturikkut kingornussat tigussaangitsut Nunatta Katersugaasivianit isumagineqarput. Kulturikkut kingornussanut tigussaangitsumut qinnuteqaat pequtitit taasamiippoq. Taanna akuttunngitsumik nutarsarneqartarpoq aamma siunertaraa ilisimat-uussutsikkut, teknikkikkut eqqumiitsuliornikkullu ilinniarnert, soorlu ilisimatusarnikkut periutsinik kulturikkut kingornussanik tigussaangitsunik qulakkeerininnermut peqataasinnaasunik. Ungasin-nerusumi kulturikkut kingornussat tigussaangitsut attatiinnarnissaannut aamma siuarsarnissaannut aningaasaliisoqarsinnaavoq.

Immikkoortoq 1: Qinnuteqaammik piareersaneq aamma tunniussineq – Ukioq 1

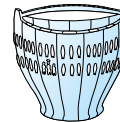
Innersuussat Allattoqarfimmu tunniunnaannut ullussarititaq kingulleq	31. marts
Innersuussutit suliarineqarnerisa naammassineqarnerat. Allattoqarfiup Qinnuteqartunut qinnuteqaatit ilanngussanik ilallugit inaarneqarnissaannik qinnuigissavaat.	30. juni
Qinnuteqartup qinnuteqaatit ilanngussanik ilallit ullussarititaa kingulleq	30. september

Fase 2: Nalilersuineq – Ukioq 1 aamma 2

Innersuussutit UNESCOmi nalilersuisoqatigiinnit nalilerneqarnerat	December – Maj
Nalilersuisoqatigiinni inaarsilluni ataatsimiinnerit	April – Juni
Innersuussutit filitaat aamma nalilersuinnerit nalunaarusiat nittartakkakkut pissarsiarineqarsinnaalernerat	Komitép katersuunnaannut apaatip-akunneri sisamat (4) sioqqullugit session

Fase 3: Misilitsinneq – Ukioq 2

Komité innersuussutinik misilitsitsissaaq aamma inaarutaasumik aalajangiissaaq	November – December

Aatsitassarsiornermit soqutigisat

Aatsitassarsiornermik ingerlatat UNESCOp Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffiani ilanngutsinneqarnissami akuerineqarsinnaanngitsutut isigineqarput, aamma naatsorsuutigineqartariaqarpoq UNESCOmit annertuumik nangaassuteqartoqassasoq, misissueqqaarnernik- imaluunniit piiiaffinnik ingerlatsiffiit Geoparkitut imaluunniit Biosfæreqarfittut qinnutigisat killingisa iluanni inissisimassappata.

Tasiilap eqqaani aatsitassarsiornermik pisinnaatitsissutit aggustip naanerani 2018

Tasiilap eqqaani piffissami 2018-imit 2032-mut Sermiliup kangerluata kitaani Johan Petersenip Kangerluata kujataani silarlermi pisinnaatitsissutinik nutaanik qinnuteqaateqartoqarpoq, kiisalu Tasiilap kujataatungaani aamma kitaatungaani qaqqani ”blokkit” qinnuteqaatigineqarput, qaqqamit 973 meterinik portussuseqartumit Unnguttoq kangiani Qaqqarativakajimmut isorartussuseqartup iluini. Pisinnaatitsissutinik qinnuteqaatit taakkua (aggustimi 2018) saniatigut, sumiiffimmi aatsitassarsiorortoqanngilaq imaluunniit aatsitassanik ujaasisoqanngilaq. Tassunga atatillugu UNESCOmut tunngassuteqarsinnaasunut nunaminertat killeqarfinniittut pillugit maluginiarneqassaaq, nunaminertani Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut qanittuni aatsitassarsiorneq pillugu akerliliinernik saqqummiussisoqarsinnaammat (imaluunniit tunisassiorfissuurtut suliat allat pillugit), suliat taamaattut pujoralammik, nipimik imaluunniit isigineqarsinnaasumik mingutsitsippata.

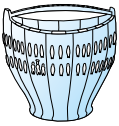
Taamaattumik nunami killilersukkami Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannik- Geoparkimik imaluunniit Biosfæreqarfimmik pilersitsisoqarnerani, aatsitassaqaarnermut aqutsisoqarfik ataavartumik oqaloqatigineqartassaaq, aamma piffissaqarlualuni najukkani eqqissisimatitanik inissiinerit Namminersorlutik Oqartussanik isumaqatigiissutigineqassapput, taamaaliornikkut parkinik suliniutit aatsitassarsiornermik soqutigisanut qalleraateqqunagit.

Ineriartorneq alla

Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngutsinneqarnissamik qinnuteqarnermi qinnuteqartoq imminut pisussaatilissaaq sumiiffiup silarsuarmi immikkuullarissumik nalillit illersornissaannut. Taamaattumik nunarsuarmioqatigiit kingornussaannik pilersitsinermi naatsorsuutigineqassaaq, nunap immikkoortuani tigussaasut piusut pillugit pilersarusiorneq ataqatigiisaaq-qissaarneqassaaq, taamaaliornikkut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut ass. aatsitassarsiornermut, imermik nukissiorfiornermut imaluunniit ass. sarfamut sakkortuumut ledninginik ikkussuinermut assortuuttumik inissisimaleqqunagit. Oqaaseqatigiinni silarsuarmi immikkuullarissumik nalillit ’uppernassuseq’ taaguutaavoq pingaaruteqartorujussuaq, aamma pingaartumik nunaminertat ilanngutsinneqaranni pingaartinneqaaq, tikeraat Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannik allanngortinneqarsimannngitsumik misigitinneqarnissaat, taassuma nassataralugu UNESCOmit ’isigisinnaasat mingutsinneqarnerat’ akerlilerneqarluni, soorlu Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut qanittumi sarfamut sakkortuumut ledninginik imaluunniit anorisaatinik ikkussuisoqassappat. Kujataani sarfamut sakkortuumut ledninginik ikkussuinermi ajornartorsiuat taamaattoq aqqinneqarpoq, sarfamut sakkortuumut ledningi Qaqortukuluumi oqaluffik sinerlugu nassiusuinermi ledningi kabilitut assanneqarmat.

Nalinginnaasumik oqartoqarsinnaavoq, ileqqusutut isumalluutinik atuineq soorlu piniarneq aalisarnerlu Nunarsuarmioqatigiit kingornussaattut inissisimanermit assortuuttuunngilaq. Taamaattumik Canadami Inuit aamma First Nationsit piniarnermut aamma aalisarnermut pisinnaatitaapput ass. NahanniNational Parkimi Unescop nunarsuarmioqatigiinnut kingornussarititaani.

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut nunamut aalajangiussatut atuutinngillat, taamaattumik ileqqup kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut allattorsimaffiannut ilanngutsinneqarnerani siunissami isumalluutinut atorluaanermit imaluunniit ineriartortitsinermit kinguneqarnaviannngilaq. Assersuutigalugu qaannamik piniarneq imaluunniit qimusserneq kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut akornannut inissinneqarnissaat qinnutigigaanni, pisariaqassaaq piginnaasat aamma

IIVIT

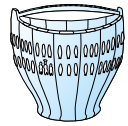
Takusutissiaq 2: Nunap assinga, 2018-p naalernerani misissuinissamut akuersissutinik qinnuteqarfiit nalunaarsorneqarneri.
<http://www.saa.gl/da>

ilisimasat amerlaqisut uppersarneqarnissaat qaannamik piniarnermut aamma/imaluunniit qimusmik angalaarnermut tunngasut, kiisalu aqqiissuussamik pilersitsisoqassaaq piginnaasat utoqqarnit kinguaariinnut inuusunnernut ingerlaqqinnissaannut qulakkeerinnissutaasussamik.

Nunamik kulturikkut kingornussamik pilersitsinissamik kissaateqaraanni, 'nunamik piniarfimmik uummaarissumik' taasisoqarsinnaappat, taava nunami toqqakkami silarsuarmi immikkuullarissumik naleqartitat allaaserineqarnerat tunngaviliissaaq, nunap immikkoortuani tassani suut inerteqqa-taannginnersut aamma suut inerteqqaatnersut. Nunami kulturikkut kingornussami qaannamit piniarneq aamma qimusserneq immikkoortutut nassuiakkatut ilanngunneqarsimappata, piniarnermi angallatit allat atorneqarsinnaanerit imaanngilaq mattunneqartariaqartut. Paarlattuanik assersuuti-tut eqqarsaatersuutigisami, immikkoortuni toqqakkani qajaq aamma qimusseq illersorniaaraanni imaluunniit salliusussatut inissimatinniaaraanni taamannak iliornissaaq tapersersorneqartariaqarpoq qamuteralaat aamma angallatit motoorillit ajornanngitsunnguamik qangaaniilli angallassissutinut unammillersinnaammata.

'Tunisassiornermik' suliniutit angisuut paarlattuannik tulaassiviliorerit assigisaanillu sanaartukkat tammatsaaliuineramik suliamut ilanngunneqarsinnaapput aqqiissuussatut, qangaaniilli inuusutissar-siornermik ingerlatseriaatsimut tapersiisutut aamma tammatsaaliorneqarnerannut qulakkeerinnis-sutitut, taamaattumik sanaartukkat taamaattut tammatsaaliuineramik suliamut assortuutissanngillat.

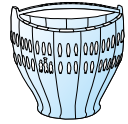
Soorlu qulaani takuneqarsinnaasoq nunarsuarmioqatigiinnut kingornussaqaarfiit ineriartortinneqar-nerisa aamma illersorneqarnerisa akornanni oqimaaqatigiissitsinerup ingerlanissaa nassuiaruminaap-poq. Iliuseqarnissamut periarfissani killilersuinissaaq naatsorsuutigineqartariaqarpoq illersuineramik pilersitsinermi anguniarneqartorpiaq tassaammat pinngortitamik aamma kulturikkut naleqartitat aserutsaaliorneqarnissaat. Taamaattoq nalinginnaasumik UNESCO piujuannartitsineq tunngavi-

galugu qangaanniilli isumalluutininik atueriaatsinut tusaaniartuuvoq, taamaattumik sammisat taamaattut amerlanertigut ingerlatsinermik pilersaarutini ilanngunneqarsinnaasarput.

Biosfæreqarfinni aamma geoparkinik illersuineq amerlanertigut sanngiinnerusarpoq aamma nunarsuarmioqatigiinnut kingornussaqaqarfinnut naleqqiullugu ineriartortitsinermut tusaaniarnerusarlutik, biosfæreqarfinnut aamma geoparkinut tunngasut attaveqatigiit, nunarsuarmioqatigiit kingornussaattut akuerisaasunit annermik pisussaaffeqarluni suleqatigiinnermik imaqarmata.

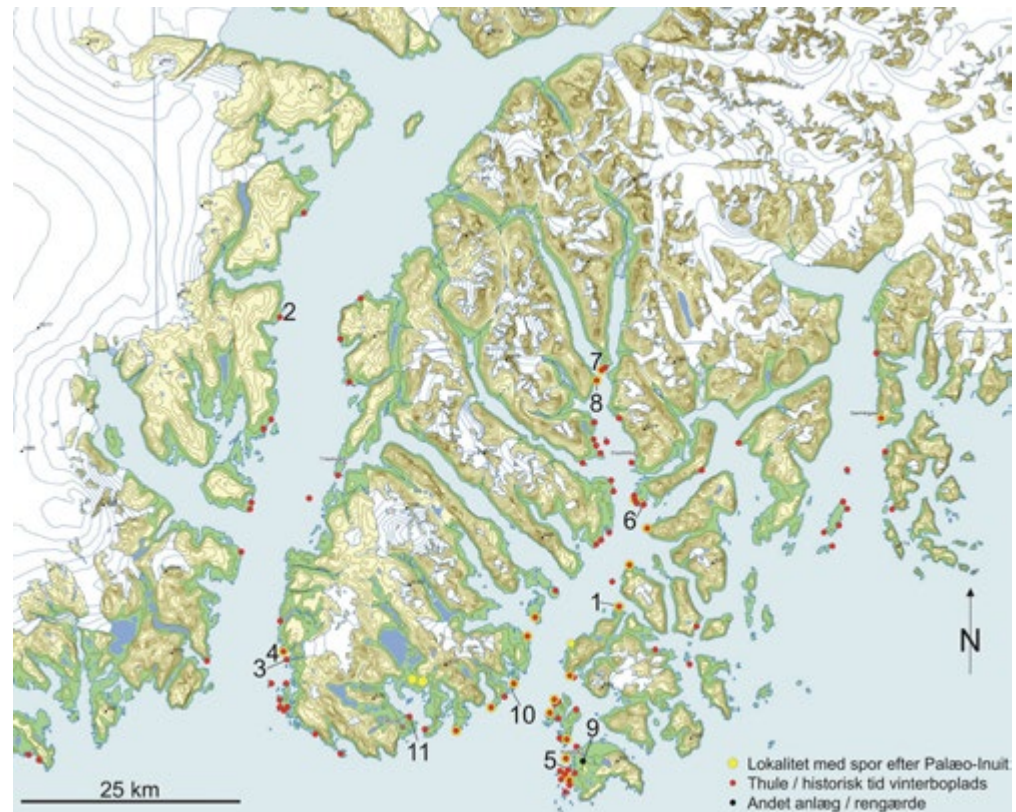

Itsarnisarsiuutut tamakkiisumik isiginnittaaseqarluni

Tunup kujataata oqaluttuarisaanera itsarsuarnisaq

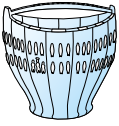
Tunup kujataata oqaluttuassartaa naatsumik oqaatigalugu tassaavoq Kalaallit Nunaata oqaluttuassartaa itsarsuarnisaq. Nunasiartorlutik tikittut pingaarnert pingasut Saqqaq, Dorset aamma Thule kulturimeersut tamarmik Tunup kujataani uppernarsaatissaqarput. Saqqaq aamma Dorset tulliuuttuni ataatsimoortillugit Palæo-Inuit-nik, Thule-kulturimik taaneqassapput, tassa maannamut Kalaallit Nunaanni Inuit, taakkua 1400-p missaani nunasiartortuusorineqarput, Kalaallit Nunaata Kujataani qallunaatsiaat tammarnnerisa kingorna.

*Takussutissiaq 3: Tasiilap eqqaani nunaqarfiit. Thule aammalu piffissami oqaluttuarisaanerup nalaani ukiiviusartut toornermik aappaluttumik nalunaaqutsigaapput, Palæo-Inuit asimi najugaqarfigisartagaat sungaartumik nalunaaqutsigaallutik. Paasissutissanik pissarsiffik: [### Palæoinuit – inuit siulliit](http://nunniffiit.natmus.gl/spatialmap? aammalu Møbjerg 1986. Sumiiffiit imm 2-mi taaneqartut ima normulerlugit takutinneqarput: 1) Ikaasap Ittiva, 2) Sukersit, 3) Nunartik, 4) Sivinganeq, 5) Sivitsingaleq, 6) Kangartik, 7) Misigtoq, 8), Qingeq, 9) Taalin, 10) Tasilartik kiteq</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

Tasiilap eqqaani sumiiffiit 23-t (tak. fig. 3) inuiaqatigiit Palæo-Inuit siusinnerpaasut ersiutaat piupput, itsarnisarsiornermi Saqqaq-mik aamma Kalaallit Nunaanni Dorsetinik taaguuteqartut. Saqqaq aamma Dorset kulturinit nunaqarfiusimasut Angamassallip Kangerluani eqitersimapput, tassunga qularnanngitsumik ersiutaalluni, sumiiffinnit kisiartaalluni nunaqarfiusimasut pisoqqat piunerannik aqqissuussaasumik misissuinerimik ingerlatsiffiusimanera. Tassa allatut oqaatigalugu ilisimaneqanngilaq, inuit qangarsuaanniilli nunamiilerneranni qanoq siaruarsimatiginerat aamma nunaqarfiit qanoq

Tasiilamiit Sermilimmut aqqusineeqqakkoornermi qaqqat alianaatsorsuit aqqusaarneqarsinnaapput. Uani tatsimut Qorlortumut qerrorsuit akornanni qaarusummiit isikkivik.

IIVIT

qanitsigisimanerat, kisianni Saqqaq kulturimit atortunik misissuinerit aamma Dorset kulturimit nunaqarfinnik misissuinerit pasitsaannartoqartippaat, sumiiffiit aalajangersimasut anginerit aamma inoqarnerit piusimasut aamma ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu nunaqarfusartut ikinnerusimasut.

Inuit najugaqartut siullerpaat sakkuunik ujaraasunik nassaarnikkut taamaallaat nalinginnaasumik paasineqartarput imaluunniit ikumatitsiviusarsimasut tupeqarfylluunniit ersittut aqqutigalugit. Tupeqarfiit amerlanertigut niaqqutut angitigisunik ujarattaqartarput tupeq kaajallallugu amertaannik nunamiittisinarluni atorneqarsimasunik. Thulekulturimit nunaqarfiit paarlattuanik – taakkua aatsaat Canadamit Kalaallit Nunaannut nunassisimasut k.in. kingorna ukiup 1000-p miss., aamma oqaluttuarisaanerup paasinarsisippaa Saqqaq- aamma Dorset kulturit illukui issunik iigartaqarsimanngitsut. Taamaattumik Palæo-Inuit nunaqarfii nunami ersersikkuminaapput, pissutigalugu amerlanertigut nuna nunaqarfisimasasaasa saniatigut allanik takussutissaqartanngimmata.

Ammassaliup eqqaani Palæo-Inuit nunaqarfiisa amerlanerpaartaat ujaqqanik sakkunik nassaarineqarsimasunit ersiutissartaqarput, tamakkua illuinnanguanik Thule-kulturimeersunik imaluunniit oqaluttuarisaanermi piffissap ilaaneersunik nutaanerungaartunik assaanernut atatillugu nassaarineqartarput.

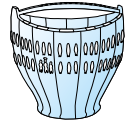
Palæo-Inuit nunaqarfiinnit 23-neersunit ataasiinnaq ilaatigoortumik assavigineqarsimavoq: Ikasiip Itivaa, tassani Nunatta Katersugaasivimmit itsarnisarsiuut 1982 aamma 84-imi sissap tungaanut nunap sinaani 1,5 meterinik takissusilimmik assaapput. Nunap sinaanik assaanerup ersersippaa, naasoqarfiup ataani kulturimik pisoqqamik peqartoq, Saqqaq aamma Dorset kulturimit sakkunik imalimmik. Saarnigut, nassuit imaluunniit qisuit piujunnaarsimapput, taamaattumik sumiiffik qaqutigoorluinnartut nalilerneqanngilaq. Taamaattoq sumiiffinnit allanik ujaqqanik sakkunit nassaat ersersippaat, Saqqamit aamma Dorsetinit nunaqarfusimasut ilisimaneqartut ataatsimoorlutik ersersitsisut, palæo-inuit pingaartumik Ammassaliup Kangerluanik atorluaasimaqisut. Saqqaq aamma Dorsetit inuttaasa isumalluutunik atuinerat aamma ukiup kaajallakkiartornerani nunami nikerartarnerat, qularnangitsumik kingusinnerujussukut piniagassat sumiinnerat aallaavigalugu ileqqumut assingusumik ingerlatsisimasut (tak. fig. 3), naak Palæo-Inuit qularnangitsumik qimussinik imaluunniit angallatinik anginerinik ungasissuliaatissanik peqarsimanngikkaluartut.

Palæo-Inuit nunaqarfisimaanniit nassaarfiunerpaat Thule-Inuit nunaqarfiiniipput imaluunniit ungasinngisaanni (soorlu Ikasiip Itivaa), aamma taamaattumik oqartoqarsinnaagunarpoq, nunaqarfiit tamakkua piffissanik immikkoortitereriaatsini tamaginni annertuumik nunaqarfigneqartarsimasut. Palæo-Inuit nunaqarfiini attakut suli piusut Ammassallip eqqaani ilisimaneqanngillat, taamaattumik piffissanit itsaanerusunut ingerlatseqqinnissamat piukkunnassuseq eqqarsaatigalugu suli manna killigineqarpoq, inuit siulliit ukiut 4500 matuma siorna Kalaallit Nunaannut nunasiartornerannit (kipisartumik) ilisimasanut.

Ikasiip Itivaanit misissuinerit paasisaq ataasinnaavoq, taanna Saqqaq-kulturit nunaqarneranneersusoq pinngortitamik ilisimatusarnikkut paasineqarpoq, Kristusip inunngornera sioqqullugu 1540± pisoqaassusiligaalluni. Tasiilap eqqaani Dorset-kulturip piusimanagera kulstof 14 atorlugu pisoqaassusilerneqarsimanngilaq. Tasiilap eqqaani Palæo-Inuit pillugit ilisimasat killeqarnerat sumi tamani nassaarpassuarnik aamma nunaqarfinnik assaanermik ingerlatsiffiusimanngitsunik akullugu ima isumaqartinneqarpoq, Tasiilap eqqaani kangerluit ilisimatusarnikkut paasisassanik annertuumik periarfissaqartitsisut, aamma nassaamik nutaanik nassataqarsinnaasut Palæo-Inuit nunaqarsimaneerinut erseqqinnerusumik ersiutaasinnaasunik.

Thule kulturi

Tunup kujataa 1400-kkunni Inunnit nunaqarfigneqalerpoq, taakkua Avannaanit Kalaallit Nunaata Kitaani kujasinneerusumut siammarterlutik nunasiortortut aamma Kujataanit Tunup sineriaatigut avannamut ingerlasimasut. Thule kulturimit aamma oqaluttuarisaanermi piffissamit ukiiviit sumi tamani takussaapput, illullu ilusaasa illukut qanoq pisoqaatigisinnaanerit paasinarsisittarpaat. Ukiiviit Thule kulturip pisoqaanersaaneersut tassaapput illuinnanguit ammaloqisaajusat, illut ilui 3 meterit missaannik diametereqartut (fig. 12 aamma 13). Piffissamit tassanga nassaat ilaat ilaatigut tassaapput klokkealmimik (qannissammik, aqerlumik siilvimillu akulik) iverutiliat, Kalaallit Nunaata Kujataanit nunasisunit siullerpaanit nassarneqarsimasut imaluunniit Tunumiut Kujataani Inunnik suli

attaveqarfigisaminnik niueqateqarnerminnit pissarsiarisimasaat, kujataamiullu aatsitassaq nunanit allaneersoq qallunaatsiaqarfinni qimatanit pissarsiarisimassagunavitaat. Klokkemalmimik iverutiliat allat nunaqarfinni Misigtorq, Sukersit aamma Kangartik nassaarineqarnikuupput.

Illukut nutaajunerit tassaapput kipparissut amilimaartunit illut issoqqaarissut amerlanertigut 3 x 4-5 meterinik angissusillit. Illut taakkua amerlanertigut ilaqutariinnit ataatsinit nunaqarfigineqartarput. 1600-p affaani kingullermit aamma 1700-p ingerlanerani illorujussuit anginerit atugaasalerput taamaattuni ilaqutariit arlallit nunaqartarlutik. Illorujussuit ilisarnaatigaat illup iluani silinnersaq (imaluunniit takinersaq) illup paarlianut teqqorissuusarnerat. Illup iluani ini nalinginnaasumik 4-6 meterinik silissuseqartarpoq 10 meterit pallillugit takissuseqartarluni. Illut saavini igalaaqarfii ilaanni takussaasarpur, igalaaq tassaasarlutik aqajaqut kingorna igalaaqarnit igalaaq paarliup eqqaani imaluunniit qulaanni inissisimasartut.

Illorujussuit 1800-kkunni imaluunniit 1900-kkunni nunaqarfigineqarsimasut aamma piupput. Illorujussuit nutaanerit tamakku illorujussuarnut pisoqaanernut assingupput, kisianni nalinginnaasumik nassaassaasut pitsaanerullutik, naasortaqaarnerullutik aamma illorujussuarnut pisoqaanerusunit silinerullutik.

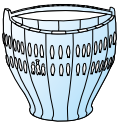
Nunaqarfiit misissorneqartut amerlanerit nunap assinganut ilanngunneqarnikuupput aamma itsarnisarsiuumit Therkel Mathiassenimit 1931-mi aamma 1932-mi assaaffigineqarsimallutik, Mathiassenip illukunik titartagaasa saniatigut immikkoortitikkat tallimaattut illut ujakkanik issunillu qarmallit ilanngunneqarsinnaapput, 1900-kkunni imaluunniit Mathiassenip misissuinerata kingorna najugarineqarsimasut. Mathiassenip misissuinerit ingerlatsinerata nalaani nunaqarfinni misissuiffigineqartuni ilaqutariit arlallit sulit nunaqarsimapput, aamma nunap assingini illut sulit nunaqarfigineqartut Mathiassenimit nalunaaqutserneqarput. Illut nutaanusut issumik ujaqqanillu qarmallit amerlanerpaat paarleq ilisarnarluortoq amigaatigisarpaat, illut nutaajunerisut saavi ilaatigut qisum-mik sanaajusarmata.

Nunap immikkoortuani nunaqarfinnik misissuinerup ersersippaa, Tunumut nunasinerup kingorna illut ilusaasa aamma kulturikkut kingornussat tigussasut piffissap ingerlanerani allanngoriartorsimanerat. Taamaattumik ukiorpassuit ingerlaneranni Tunumi kulturikkut tigussaasut ineriartornerat piffissakkuutaartumik inississorneqapajaarsimapput Ammassallip eqqaanit allani ilisimaneqanngitsut immikkuullarissutsit 18-it. Mathiassenip assaani tunuliaqutarlugit piffissakkuutaartumik inississorneqarsinnaasut tassaapput

Maannamut pisunit allagaateqaaqaalernermit oqaluttuarisaaneq

Maannamut pisunit allagaateqaaqaalernermit oqaluttuarisaaneq 1883-ip miss. aallartippoq Nordensliöldip tikinneranit, taassuma Tasiilaq nunap assinganut ilannguppaa (atserlugu Kong Oscars Havn). Tasiilap eqqaani illukut tupinnarnerpaat tassaapput illorujussuakorpasuit aserorsimangitsut, taakkunanga amerlasuut 1984-imi niuertoqarfimmik ajoqersuuartortitaqarfimmillu pilersitsinerup kingorna sulit nunaqarfigineqarput. Illukoqarfiit amerlaqisut Gustav Holm aamma Thalbitzerip suliaat aqutugalugit inunnut ateqartitanut attuumassuteqarput, taakkua kinguaavi ulloq manna tikillugu sulit sumiiffimmi nunaqartuusimapput. Tasiilami aamma taassuma eqqaani nunaqarfiit nunaqarfiippassuarnut inuerussimasunut aamma nunap pissusia qanittumik attuumassuteqarput, aamma Kalaallit Nunaanni pissutsinut allanut naleqqiullugu ilaqutariit nunami qanganitsanit eqqaamasanut eqqissisimatitaasunut immikkuullarissumik attuumassuteqarnerat najukkami ilisimasat ingerlateqqinneqarnissaannut nukittorsarneqarnissaannullu annertuumik piukkunnaateqarlutik. Piniartorsuit aamma angakut tusaamasat soorlu Kuuitse, Ajukutooq aamma inuppasuarnik toqoraasimasoq Ilisimatortoq illukuisa saniatigut, Gustav Holmikkut ukiivigisimasaata inaa aserorsimangitsaq nunaqarfimmi Tasiilaartik Kitteq-miippoq. Nunaqarfik taanna

Tasiilamit kangimut narluinnarlugu 10 kilometerinik ungasissusilimmiippoq, aamma Gustav Holmip illumik titartagaq illumillu nappaanermik allaaserinninnera, illup ilusia aamma najukkami inuuner-mik oqaluttuai, qanganitsanit eqqaamasanngortippaa, manna tikillugu saqummiunneqartarneranit sulit pikkunarnerusunngorlugu ingerlateqqinneqarnissaanut piukkunnaateqarnerulersillugu.

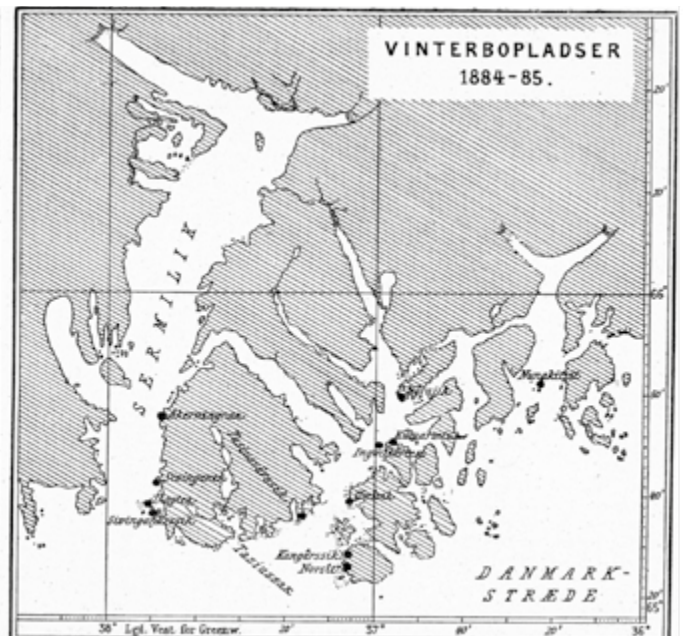
IIVIT

Tasiilami ukiup kaajallattarnera

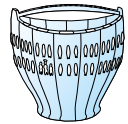
Sikorsuit aamma aput, inuillu

Kalaallit Nunaata Kangiani kujallermi nunami nujuartat suussusiat aamma uumasut amerlassusiat amerlasuusimannngisaannerput. Tuttut, umimmaat aamma ukallit Kalaallit Nunaata Kangiani kujallermi uumasuunnginnerannut aputeqartarnerujussua aamma inuussutissaaleqinerat akuttunngitsumik pissutaatinneqartarpoq.

Taamaattumik Tasiilap eqqaani Inuit ukiup kaajallannerani isumalluutissaqarsinnaaqqullugit kangerluit silarliisa tungaanni sarfaqarfiusuni aamma nunatani imartanut qanittuni puisinniarfissaqqissuni, arfanniarnermik, eqalunniarnermik ammassanniarnermillu ingerlatsiffiusinnaasut eqqaanni sanaartorneq ingerlanneqartarpoq. Tassa Tasiilap eqqaani sanaartoriaatsimi ukiup ingerlanerani sineriammi aamma nunap iluani (puisit aamma tuttut malittarinerat) marloqiusamik sanaartoriaaseqarneq atugaanngilaq, Kalaallit Nunaata Kitaani aamma Canadap Issittortaata ilarujussuani qangaanniilli inooriaatsimut ilisarnaataasut. Tasiilami ukiiviit siammarsimasut amerlaqisut akornanni nuttarneq atugaavoq, ukiiviit amerlanerpaat sarfaqarfiit eqqaanni aamma piniariartarfiit eqqaanni inissisimapput, tamaani sineriammi silarlermi nunaqarfiit pingaartumik aasaanerani juulimit aggustimut natsersuarniarnermi atugaasarpup. Maaji – juunimi nunaqarfinneersut tamarluinnangajammik Qinnngip eqqaani katersuuttarput, tamaani aasivissiornerminni ammassaat inuussutissat pingaarnersarisarpaat – aasivissiornermi sunik tamanik imaqartumi tivanermik aamma nuannisaqatigiinnermik (Holm aamma Johan Petersen 1921: 623). Ukiiviit aamma aasiviit akornanni nuttarnermi, ilaqutariippassuit eqalunniarfinniittarput (tak. fig. 4), kisianni eqalunniartarneq nunap iluani piniarnermut aamma sineriaap sinaani nunaqarnermut ataqatigiissitsisutut atuutinngilaq, soorlu Kalaallit Nunaata Kitaani takussaasutut. Nunaqarfiit assigiinngitsut akornanni angalasarnerit umiaq, qajaq aamma qamutit atorlugit ingerlasarpup, amerlanertigut angallannermi atorlut tamarmik upernaakkut nassarneqartarput, kangerluit qinnngui suli sikoqarsinnaasarmata umiamit qamutinut imaluunniit paarlattuannik paarlaasoqarsinnaasaqqullugu – angalasut imarmut ammasumut pigaangamik umiamik ingerlaarsinnaassammata. Sineriammi silarlermi aasakktu tupersimaartarfiit Ammassallip aamma Sermiliup kangerluisa paavisa eqqaanni amerlappup, Kulusup kitaani sineriak aamma qeqertaq Ammaaqq kiisalu Sermiliup paavani Ikerasakitsek aasaanerani nunaqarfigissallugit soqutigineqartarput tamaani natsersuit aamma natsiit tikeqqammiit piniarneqarluartarlutik, ukiumut peqqumaasiarlugit panertuliari-neqartarput orsuilu orsularineqartarlutik. Juulimit aggustimut natsersuit takkusimaartarput aamma ataata.

Takussutissiaq 4: saamerleq: Aasakktu tupeqarfiit kangerlunni siammarsimappup, kisiannili Kulusuup kitaanut qaninnerusut qeqertanullu qanittuniittunut amerlanerullutik. Ammassanniarnerup nalaani inuit katersuuffigisarpaat Qingaaq (Kingak). Tupeqarfiit takutinneqartut puisinniarnerup nalaani juulip qiteqqunneraniit aggustip naalernerata tungaanut nalinginnaasumik najorneqartarput, aammalu eqalunniarnerup nalaani kingornagullu septembarip tungaanut. Talerpillermi: 1884-85-mi nunaqarfiit ukiukktu najorneqarsimasut, katillugit inuit 413-it illuni 13-ini agguataarlutik najugaqarsimappup. Tasiilap kujataani aamma Umivik 42-nik inoqarsimavoq. Pissarsiffiit: Holm aamma Petersen 1921.

Puisit sineriak avalleq sinerlugu angalaartarnerat aggustip naajartornerani taamaatittarput amerlanerillu ukiivimminnut uterartarput aqqutaani eqalunniarfinni uninngaqaarsinnaasarlutik. Inuit ukiivinni katersuukkaangamik, ukiumut peqqumaasersortarput puisinik ilivitsukkuutaanik paarnanillu, illuinnannguit iluarsaanneqartarput iserterfigineqarnissaannut piareersarlugit.

Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsut

Nunaqarfiit pingaarutillit

Takussutissiaq 5: Ikaasap Ittiva-ni illorujussuaq. 1923-24-imi ukiukkut illumi najugaqarsimapput inuit 24-it. Ebbe Josuassen inuusukkallarami taamanerpiaq ukiukkut illu takuniarsimavaa, aammalu 1984-imi qanoq aaqqissuunneqarsimanersoq suli eqqaamallugu.

Ikaasap Ittiva

Therkel Mathassenip nunaqarfimmi tassani illukut nutaanusut marluinnaat nalunaarsorsimavai. Kingusinnerusukkut misissuinerit (Møbjerg aamma Robert-Lamblain 1990) paasinarsippaa, sumiiffimmi ukiiviit sinnikui arfineq-marluusut, soorlu sanaartugaasimasunik kisisaanngitsunik allanik ersiutissaqartoq: Peqqissaarussilluni alapernaarsuineq ilaatigut illukut amerlassusiinik arlaleriaamik amerleriartitsisarpoq, soorlu alapernaarsuineri nutaani sanaartukkat allat amerlaqisut nunap assinganut ilanngunneqarsinnaasut, soorlu ilerriit aamma qimatuliviit, tamakkua siusinnerusukkut nalunaarsuineri ilanngunneqartannngitsut. 1984-imi Ikaasap Ittiva peqqissaarussamik itsarnisarsiuunit misissuiffiqeqarpoq, illukoq angisooq ukiiviusimasooq aserorsimannngitsoq assanneqarmat, soorlu immap tungaani nuunnguami ujaqqanik sakkuliat kiisalu Saqqaa aamma Dorset kulturit najugaqarsimanerannit ujaqqanik eqqakkat amerlaqisut nassaarineqarlutik. Nunaqarfimmi tassannga misissuinerup siullermeerutaasumik uppersarpaattaq, sumiiffimmi Saqqaa kulturip piusimavera, Ikaasap Ittivanit qisuit aamalinerat pisoqaassuilerneqarsinnaasimammat Kristusip inunngornera sioqqullugu 1540 ± 165 , (K-3939B). Ikaasap Ittivanis misissuineri illorujussuaq (fig.5) itsarnisarsiuunit inooriaatsimut tunngasunik sulialinnit peqqissaartumik misissuiffiqeqarpoq, suliaq taana taamani ilinniartitsisunngorniartut Ulla aamma Erik Kuitsekkut kiisalu itsarnisarsiuup Tinna Møbjergip aamma antropologip franskusup Jöelle Robert-Lamblainip akornanni suleqatigiissutig-

IIVIT

neqarluni. Misissuinerup ersersippaa, itsarnisarsiornermit paasissutissat toqqortaatinik misissuiner-mik taamatullu illorujussuarmi najugaqartut kingulliit kinguaavinik apersuinermit paasisat imminnut ataqatigiissinnerat qanoq ilinniarfiutigisinnaanersoq. Illu, ullumikkut qimatatut isikkoqartoq aamma illukoq immi oqaasertassaqqangitsoq, 1899-1900, 1914-15, 1916-17, aamma kingullermik 1923-24-mi ukiuunerini najugaqarfigineqarsimasutut ilisimaneqarpoq. Ebbe Josuassen 1923-mi inuusut-tuulluni illumut pulaarsimavoq, aamma 1984-imi sulii eqqaamallugu, piniartut ataasiakkaat aamma taakkua ilaqaataat illerni sorlerni ineqarsimasut (Møbjerger aamma Robert-Lamblain 1990: 253). Illup iluanik takunnissimasumit allamit oqaluttuaq Peter Tuteinimit saqqummersinneqarpoq, umiarsuup Teddyp umiunerata kingorna aamma sikukku ilungersunangaartumik angalareernerup kingorna 1924-mi ukiivimmu tassunga pisimapput:

”Nunaqarfimmu Ikerasak-mik atilimmu pisimavugut. Tamaani illu ataasiinnaavoq, aamma iluat-sitseqaagut illu najugaqarfigineqartoq tikikkatsigu – ukiup siuliani inoqarsimanngilaq aamma ukiup tulliani inoqanngilaq. ’Illunnguaq anginngitsunnguuvuq. Siullermik paarleqarpoq 3 – 4 meterinik takissusilimmik, taamaattumik tassuuna paarngorluni illumut isertoqarsinnaavoq, taava inimut iser-toqassaaq, ini portunngitsoq, ilami inimi nikorfasinnaaffikka amerlanngillat. Illup saneraaniippoq illeq, immikkoortukkaanut aggugaq ilaqutariit amerlassusiat naapertorlugu, naak aggukkat akornan-ni iigartaqqanngikkaluartoq, ”tikeraanut inissaqarpoq”, tikeraat inaat igalaap aqajaqqumik assikkap eqqaanniippoq. Illu issunik, ujaqqanik qissianillu sanaajuvoq, qalia tupermik qajakut umiakullu amertaannik qalligaavoq, ujaqqat manissut naterineqarput. Illerup sinaani qulliit ikumapput, niaquu-sat manissut ujaqqanik sanaat orsuminerinik ikummatillit issuatsiaanik iperartallit, ilaqutariinnut ataatsinut qulleq ataaseq. Qulliit qulaanni atisanut parnersiiveqarpoq, illup sinaaniippoq iteruusivik, taassuma atorinissaa tamat pisussaaffigaat, imaa ammerinerinut atorineqartarami, aamma soorunami uppersinnaanngilara inimi tipimut sunniuteqqanngitsoorsinnaanera, uanga tipaatsunninni malug-inngitsoorsimagunarpara.

Kiallu iluaqisoq. Qulliit sisamat kiassaapput, aamma inuit tyvinit amerlanerusut kialiorput, qimmit sumi tamaani nalasut aamma kiassaqaataapput, nuanneqaaq, tamarmik, arnat angutillu pisariaqar-nerpaat inulaarlugit atisaqarput. Illuikkami innanganermit allaanerulluinnarpoq, d’Angleterremi fyrstit inersuanut paarlaannissaa soqutigiallassimanaviannngikkaluarparput” Tuteinip 1945-imi alla-taanit allaqqitaq.

Takussutissiaq 6: illorujussuaq paarilluagaq Sukersit-ni

Takussutissiaq 7: Kangerluk Sermilik isikkivalugu umianut ikorfat Sukersit saqqaaniillutik.

Sukersit

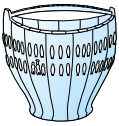
Sermiliup kangerluani Sukersit, sumiiffimmi nunaqarfiit annersaraat qulingiluanik illukoqarami, aamma illorujussuaq aserorsimangitsoq illukutut 6-itut saqqummiunneqarpoq illup ilua assorsuaq atalluartoq (fig. 6), paarlialu ilaatigut qalleqqalluni. Nunaqarfiup illukui allat mikisuupput, illut qaarajuttuniit illunut assigiinngitsunut tamanut (illukoq I, II aamma III) taakkunannga iggavittut isikkulik I. Illut allat nutarfasinnerularput sismaqiusatut isikkoqartut. Taamalilluni nunaqarfik paasisutissiisnaalluarpoq, Tasiilamiit 80 km-it missiliorlugit ungasissusilimmiippoq Sermilimlilu sikut pissutaallutik tikikkuminaassinnaalluni. Illukut allanngorpiarsimangitsut saniatigut aamma umiamut ikorfaqarpoq (fig 7) taamatullu qaannat sungiusaatitut pinnguat tamaaniipput, tamannalu Kalaallit Nunaata Kitaani qaqtiguinnaq takuneqartarpoq.

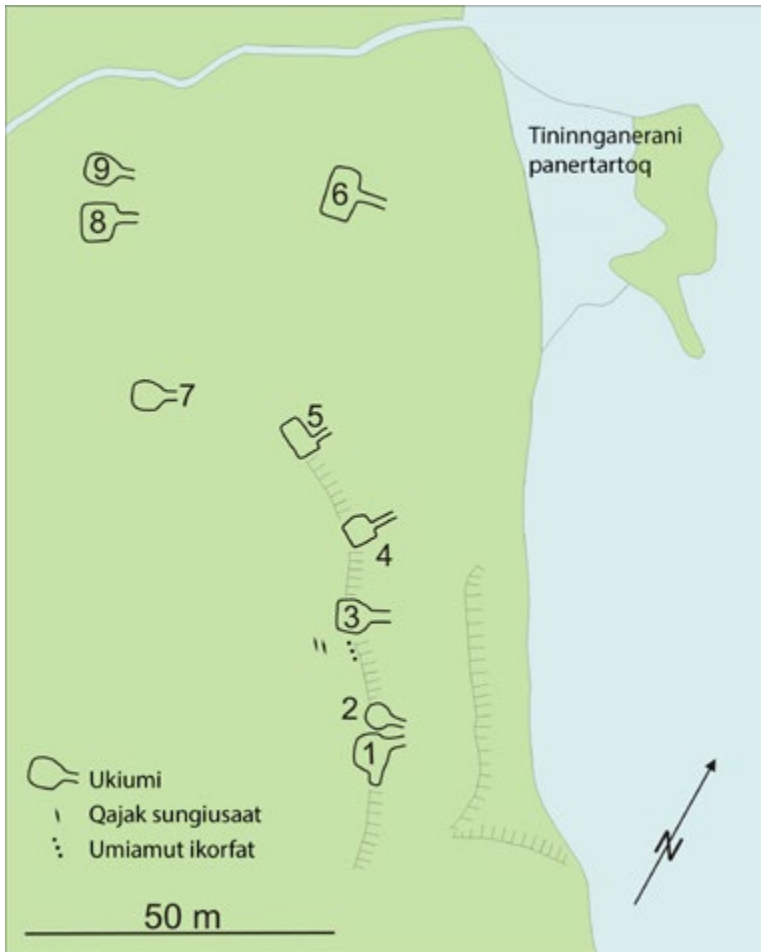
Takussutissiaq 10: Nunartik kuup akuata kitaani nunamit qaarsunit isikkivia, tinissimatillugu qeqertannguanut pisuttoqarsinnaavoq.

Nunartik

Nunartik, tassaavoq Mittivakkat iigartartuata kitaani qeqertaaraq. Qeqertami siornatigut ukiiviit si-samat nalunaarsorneqarsimapput, taakkua Therkel Mathiassenimit misissorneqarsimasut: Illu 1 (A) Kipparissoq amilimaartoq angisoq, 9,5x5,5 m, iigai ujaraasut aserorsimangitsut aamma kujammut kangimut paarlilik. Immap qulaani 4 meterisut qatsissusilimmi inissisimasoq. Attakut saanernik imal-lit illumut atapput. Illu 2 (B), illukunnguaq mikisoq sisamanik teqqequlik 2x2½m, iigai ujaraasut aserorsimangitsut, illu 1-p attakunik eqqaaveqatigalugu. Illu 3 (D), iigai nakkaassimaqisut, 4x4m, paarlia kujammut sammisoq, attakutai annertunngitsut saarngit asiusimaqisut. Illu 4 (E), qeqertap avannamut isuani, 2 m.o.h., illukoq 6,5 x 4,5 m, kujammut kimmuut paarlilik iigai nakkaassimaqisut, attakut illumut atasut tassani saarngit ilaat aserorsimangitsut. Jensen aamma Florap 2018-imi ukii-viit 5, tuperfiit 2 aamma ilerit 3 tamaaniittut titartarpaat. Taakkunannga illukoq (C) mikisuarsuaq diametria 1,5 m, illup B kangiatungaani illu issumik ujaqqanillu qarmalik kujammut paarlilik. Il-lukoq taanna Mathiassenimitei nalunaarsorneqarsimarpasinngilaq.

IIVIT

Takussutissiaq 8: Sukersit Mathiassen-ip 1933-imi titartagaa. Nunaqarfikumi illukut qulingiluat tamarmik Thulekulturip nalaani illulioriaaseq tunngavigalugu sanaajupput, aammalu tamaani ilivikoqarpoq allangorpiarsimangitsunik, qaannat pinngussat aammalu umianut ikorfat ujaqqanit qarmakkat..

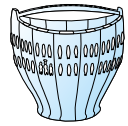
Takussutissiaq 9: Nunaqarfikoq Nunartik titartagartaa, taanna sakkutooqarfikup Sermiliup eqqaani kuup akuani qeqertannguami inissisimavoq. Qeqertannguup kujatinnguaniippoq illorujussuaq paarilluagaq, illukoqarfilla mikinerusut arlallit, qeqertannguullu avannamut isuani illu issunik ujaqqanillu qammalik marlunnik isaarialik kujammut kimmuk sammisunik isasimavoq inissisimavoq.

Sivinganeq

Nunaqarfik Sivinganeq Sermilimmi stationip eqqaaniippoq (fig 3 nr. 4), aamma tassani illukut arfiniliugamik nunaqarfiit anginerumaat ilagaat. Sukersinisut maani piffissat illuliorfigisat arlaqarput, illut ammalortut pisoqaanerpaat (illukoq II, IV aamma VI), soorluttaaq sisamanik teqequllit nutaajunerusut (illukoq III aamma V), kiisalu illorujussuaq 10 x 5 m (illukoq I). Sumiiffimmi Saqqaq kulturip ersiutaannik malunnaatilinnik nassaartoqarpoq, immap tungaani nunami nungusimasumi Saqqaq kulturimit sakkunik nassaartoqarpoq.

Sivtsingaleq

Sivtsingaleq, arfinilinnik illukoqarami nunap immikkoortuani nunaqarfinnut anginernut ilaavoq, aamma nunaqarfiup Kulusumiinnerna pissutigalugu, immikkoortup qangaanniili oqaluttuassartaa kiisalu qangaanniilli najugaqariaatsit ingerlateqqinnissaannut annertuumik piukkunnaateqarpoq. Najukkamiiput illu pisoqaaneq ammalortoq (illu 2), illut nutaajunerulaartut pingasut (illu 1, 3 aamma 4) kiisalu illorujussuit marluk (illu 5 aamma 6). Sumiiffiup ingerlateqqinneqarnissaanut piukkunnaatip qaffariaatigaa Sunajik sisamanik illukulik ungasinngitsumiinnerna, Sivtsingaleq kujatikannianni nuunnguamiikkami.

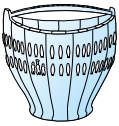
Takussutissiaq 11 a: Kangartik-mi illorujussuaq, arnaa Ilisimârtoq tassani 1883-imiit najugaqarsimavoq, Mathiassenip 1932-imi assilisaa.

Takussutissiaq 11 b: Kangartik-mi illorujussuaq 2018-imi assilisaaq

Kangartik

Kangartik Angmassalik kangerluata aamma ikerasaap Angmassalik kangerluata Sermiligiaq-mut atassutaani nuunnguamiippoq. Kangartik-mi illukut arfineq-marluk nalunaarsorneqarsimapput. Illorujussuit marluk, taakkunannga ataaseq (Mathiassen illukoq II) illorujussuuvoq 10 x 5 m angissusilik pingasunik igalaalik (fig. 11), tassani toqutsisimasoq tusaamanerlutaq tusaamasarlu Ilisimârtoq 1883-imi najugaqarsimavoq. Taassuma saniatigut illukut pingasut mikinerit sisamanik teqqullit

IIVIT

Takussutissiaq 12a: Nunaqarfikoq Portusoq-miittumi illukut tallimat inissisimapput ilaatigut sissami nuisallutik. Portusoq-mi illukut tamarmik qanganisaapput ammalortut imaluunniit issoqqaarissut mikisut. Saavaniippoq illukoq 5, kisiartaalluni marlunnik initalik, illukut 1-4 tamaaniipput naggoreqisumi assip qeqqata tungaani.

Takussutissiaq 12b: Portusoq illukoq 3 assaaffigisimasaq ammalungajattoq 3 m missaannik siliitsigisoq ersarissumik sissap tungaanut sammisumik isaarialik. Uuttuutaa 40 cm.

piupput aamma illukut ammalortut marluk, taakkua Thule kulturimit siusissumit 1500-kkunni sana-neqarsimasorineqarput. Attakut illukut ilaanni suli piupput.

Misigtoq aamma Portusoq

Misigtoq aamma Portusoq nuummi Ammassaliup kangerluata ilorpiaani kangimut Qingerssuarmut nanginneranik kitaanit Tasisamut nanginneranut inissisimavoq. Nuunnguami katillugu 12-nik is-

Takussutissiaq 13:
Kangerlummumut Qingertivaq-
mut ilummut isikkivik,
aanngasissumiippoq
'solporten' qooroq ilisarnartoq
iloqqasup affaatut isikkulik,
kimmumut Qingertivaq
ataneqartillugu Sermelik
ilorpiaa ilanngullugu.
Saqqaaaniippumut illut issumik
ujaqqanillu qammakkat
nunaqarfikumi Mitisoq-miittut.

sunik ujaqqanillu qarmakkanik illukoqarpoq nunaqarfinni sisamani agguataarsimasuni: Misigtoq, Nuuk, Qarqilaatsiaq aamma Portusoq. Qarqilaatsiaq aamma Nuuk nunaqarfiupput mikinerit issumik ujaqqanillu qarmakkanik ataatsimik marlunnillu illoqarlutik, taamaattoq Nuummi attakut portuso

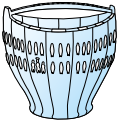
orsuupput. Portusoq (fig. 12 a aamma b) tallimanik illukoqarpoq, ilusiat tunngavigalugu tamarmik sumiiffimmi najugaqarfinit pisoqaanerpaatut nalilerneqarput. Illukunit tallimaasunit ataaseq Therkel Mathiassenimit assanneqarsimavoq, tassannngali nassaat allannngutsaaliuinermit pissutsit pitsaannigitsut pissutaallutik killeqarput.

Misigtoq

Mitisoq, tassaavoq nuunnguup kujammumut sammisuata isorpiaani nunaqarfik, taanna Ammassallip kangerluani kimmumut Qingertivamut aamma kangimut Tasisaq avinneraniippoq. Mitisumi illukut sisamaasut nuunnguup noorpiaaniittut tamakkiisumik ilaatigootumilluunniit assanneqarsimapput. Illut pingasut ammaluusattunit sisamanik teqeqquliupput, Thule kulturimit siusissumeersuullutik tassa 14-1500-kkunni, kingorna illuliortaatsinit nutaajunerusunit atoqqinneqartarlutik. Illukoq 4 tassaavoq illorujussuaq, 1917-imi najugaqarfigineqartoq. Illup taassuma saavani attakut 100 m²-nit annertunerusoq Therkel Mathiassenimit assanneqarsimavoq suliarineqarsimasunit pissarsiffiulluarnerpaaajulluni (fig. 13)

Qingeq

Ammassallip kangerluata ilorpiaani Qingeq, sumiiffimmi upernaakkut aamma aasaqqaarnerani nunaqarfiit tusaamasaanerpaartaraat. Thalbitzerip puigorneqartussaajunnaarlugit qilaatersortunik assilisai tamaani qilaatersortutut pissusilersortitsinermeersuupput (fig. 16 a aamma b), nunap immikkoortuani najugallit amerlanerpaartaat nuannaatqatigiinniartarlutik, ilaqtutanik naapitsiniartarlutik aamma aappassarsiorlutik kiisalu ammassappassuit ilanngarterniarlugit tamaani katersuuttarput. Tupeqarfiit aamma ass. qimatuliviit saniatigut tamaani ataasiakkaanik ukiiveqarpoq, paarlattuanik

IIVIT

qilaatersortarfik tusaamasaq qaarsoqarfiit akornanni narsami ivigartalimmi toqqorsimasutullusoq pissuseqarluni inissisimasoq.

Taalin

Kulusumi Tuttunut ungoorivik aqqissuussaavoq immikkuullarilluinnartoq oqaluttuarisaanermi piffissami allagaateqarnerup kingornani sumiiffimmi tuttoqarsimanngimmat. Ungoorivik nunami manissumi ujaraqqanik ujaqqanilu qallersimasumiippoq qaqqat 110 aamma 255 meterisut portususillit akornanniilluni nunaqarfiup Kulusup kujataani 1,5 km.-inik ungasissusilimmi. Ungoorivik 70 meterit missaannik takissusillip kujallersaa 31 meterit missaannik takissuseqarpoq avannarlersaa 27 meterit missaannik takissuseqarluni. Ungallut qeqqa 10 meterip missaannik ammaneqarpoq, tassani piniartut uumasunik ammanermik aqquasaarsiniartunik pisaqartarput. Ungooriviup takissusia tamakkerluni nunamut kivisimavoq, aamma ujaqqat nunami 50-70 centimeterinik portutugalutik nuisapput. Ujarappassuilli ersersippaat, ungoorivik sananeqaqqaarami qarmatut suliaasimasoq aamma ungooriviup avannamut qaqqamut 110 meterinik portussusilimmut naanerani, tupeqarfearpoq ujaqqanik ammalortunngorlugit ilioraaffigineqarsimasumik (fig. 14) ujaqqat niaqutut angissusillit. Tuttunut ungooriviup sinerissamut qaninnermi qeqertami inissisimaffia immikkoorteqarpoq, aamma taassuma ersersilluinnarpaa nunap immikkoortuani sanaartoriaatsip immikkuullarilluinnarnera, inuit ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu angalaartarnerat qularnanngitsumik sinerissap sinaanit, kangerluit qeqqinut aamma annikinnerusumik nunap iluanut pisarsimasut. Avannaani Kangerlussu-armut arfanniartarfinnut takisuumik angalanerit ilanngullugit.

Takussutissiaq 14 Taalin avannaata tungaaniit isigalugu, tupeqarfissaq aammalortoq qaqqap tungaanut inissisimasoq takuneqarsinnaalluni.

Takussutissiaq 15: Taalin kujammut isikkivianit isigalugu. Tuttunut ungosivik qeqqani sutaqanngilaq tassaniittarlutik piniartut pissislerlutik qamasarput tutut qimaatillugit qanimut pisariniassagamikkit.

Takussutissiaq 16a: Kuitse aamma Nujapik, Thalbitserip Qingeq-imi inngertut pillugit takutitassiaa. Asseq: W Thalbitzer 26 juni 1906.

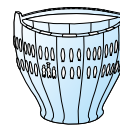

Takussutissiaq 16b: Asseq Qingeq-mi qilaatersortarfik 2018-imeersoq. Sumiiffik pinngortitatut inunnit 'sunnersimaneqanngitsutut' isikkoqarpoq. Thalbitserip assilisaani takuneqarsinnaavoq narsartaq ivigalik aammalu nunap ilusaa malillugu soqannginnersaq inunnit naapitsiffiusartooq qaarsortaniittoq.

*Takussutissiaq 17a: Illu
issunik qarmagaq Iddimiit
Tasilamiittoq, assiliisoq
Thalbitzer 1906.*

*Takussutissiaq 17b: 1906-imi
assilisamisut illukoqarfikoq, uani
2018-imi assilisaq.*

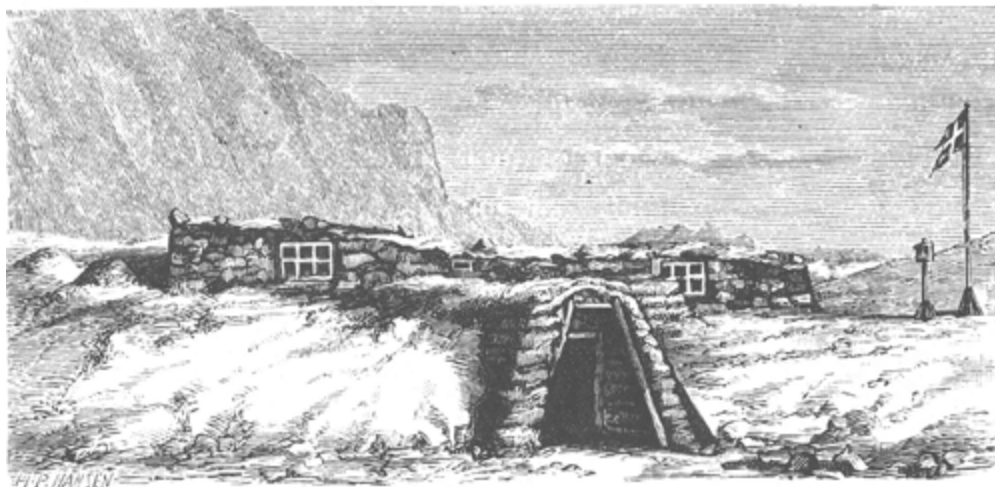
Tasiilaartik Kiteq

(Gustav Holmip uklivia)

Tasiilaartik Kittermi illu ukiivik, illorujussuit allat illukortaannut assingoqqissaarpoq, aamma ta-mannarpiaq pissutigalugu Gustav Holm pillugu oqaluttuani pingaaruteqarpoq (fig. 18 aamma 19). Gustav Holmi Europamiunit siullerpaajulluni Ammassalimmi innuttaasunik attaveqarnermini iluatsitsillu arneranut tunngaviorpiaarpoq, najukkami angallannermut atortunik atugaqarnera (umiaq aamma qajaq), aamma taamaattumik illu ukiivik Tunumiut ukiuuneranut illuliortaasiat nalinginnaasoq atorlugu suliarineqarluni, issunik iigaqarluni aamma paarleqarluni. Umiat nassatat ilaat ingutseriarlugu qalianut najummisuliuunneqarpoq. Avataanit isigalugu sumiiffimmi ukiivittut illulianit Gustav Holmip illuata allaanerussutituarisimavaa igalaaminernik igalaaqarnera, igalasserfiit nassatat karsitaannit suliarineqarpoq. Gustav Holmip ilisimasassarsiornerminit oqaluttuaanit illup sananeqarnera taassumalu ilusia immikkuualuttut tamaasa ilanngullugit allaaserineqarpoq: Illu illukup ineqarfiata qaavani napparneqarpoq, taanna ukiorpasuarni atorneqarsimangilaq, angut niaqulaartoq illumi toqusimagami illullu tunuani ilineqarluni, maanna ima aliortuatitsitigaluni kinaluunniit tassani najugaqarumanani. Illup isertafiata ilassutaatut qeqqani paarlilerlugu suliarineqarpoq. Paarleq qiterleq peqqumaasivittut atuuppoq, tassannga saamimmuut inimit Gustav Holmip, kandidat Knutzenip aamma oqalutsip Johan Petersenip najugaqarfigisaannut isertoqartarpoq. Saamerlermi Hanserak, Samuel aamma iputtut arnat arfinillit. Iikkat qaliillu poorsuarnik qallitissanillu qalleqqapput aamma iputtut inaanni amernik. Nateq ujaraaqanik manissarlugu umiat naqqinik natilerneqarpoq. Pigisat tassaapput karsit, nappartaq imiisivik aamma qulliit orsutortut kiassaataapput. Qalatsivik illup paarlani ilanerup qeqqani inissisimavoq aamma qilaani qingaq silaannarissaataavoq.

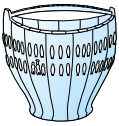
Takussutissiaq 18: Titartagaq Tasiilaartik Kiteq.

Takussutissiaq 19a: Tasiilartik kiteq-mi 'Ukiivik' taanna Knutsen-ip takutitassiaraa Gustav Holmip oqaluttuaaneersuvoq 1886-imi saqummersinneqartunit.

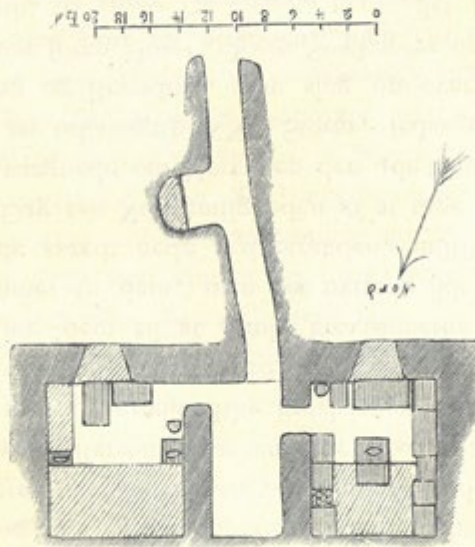
Takussutissiaq 19b: Tasiilartik kiteq-mi 'Ukiivik' taanna 2018-imi assilisaavoq Knutsen-ip titarta-gaata sammivia assillillugu. Illup torsuua isasimavoq, kisianni illup ilusaa ersaripput igalaavilu saavaniittut aamma ersaripput.

IIVIT

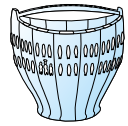
Takussutissiaq 20: Ukiiviup Tasilartik-miittup titartagartaa, Holm 1888-imeersoq.

Nunaqarfinnit assaanernit nassaat aamma katersugaasivinni katersaatit

Mitigtoq (aamma Nuuk) aamma Portusooq, Savanganeq (Sermilimmi) aamma Sivtsingaleq (Kulusuk eqqaani) nassaat Københavni Nationalmuseumimiipput, Sermiligaami (Utoqarmiut?) misiliilluni assaanernit nassaat aamma tamaanniittut. Kangaartik, Utoqarmiut (Sermiligaaq) aamma Suukkarsit (Sermilimmi) nassaat Nuummi Nunatta Katersugaavianiipput. Itsarnisarsiuut katersaanit allanit Kangerlussuarmi (n. 63) arnap ilerranit nassaat Nunatta Katersugaavianiipput, kiisalu Kalaallit Nunaata Kangiani avannarlermi nunaqarfimmit "Dødemandsbugten" nassaat Nunatta Katersugaavianiipput.

Inuiaat pigisaannit katersarpasuit ilaat tassaapput Gustav Holmip katersai, atortut normunut 235-nut agguatakkat Nunatta Katersugaavianiipput. Aamma 229-t Københavni Nationalmuseumimiillutik. Johan Petersenip katersaasa amerlanerpaartaat Københavni Nationalmuseumimiipput (n 396), katersat arfinillit Nunatta Katersugaavianiillutik. Chr. Rosingip aarnguanik katersai (n 66) Nunatta Katersugaavianiipput, C. Ryderip katersai 47-nik normutallit Nunatta Katersugaavianiipput allat 396-it Københavni Nationalmuseumimiillutik, aamma Amdrupip Tasiilap avannaani Nualimmit katersai maanna Nunatta Katersugaavianiipput.

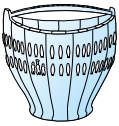
Tasiilaq

Takussutissiaq 21: Ujuaap Aqqulaa, kujammut isikkivianit, aqquserngup illuatungaani illoqarfiup pisoqartaa takuneqarsinnaalluni. Illoqarfimmi illut pisoqaanersaat, kastellet assimi saamiatungaani takuneqarsinnaavoq. Illut tungujortut marluk tassaapput B-150 aamma B-689

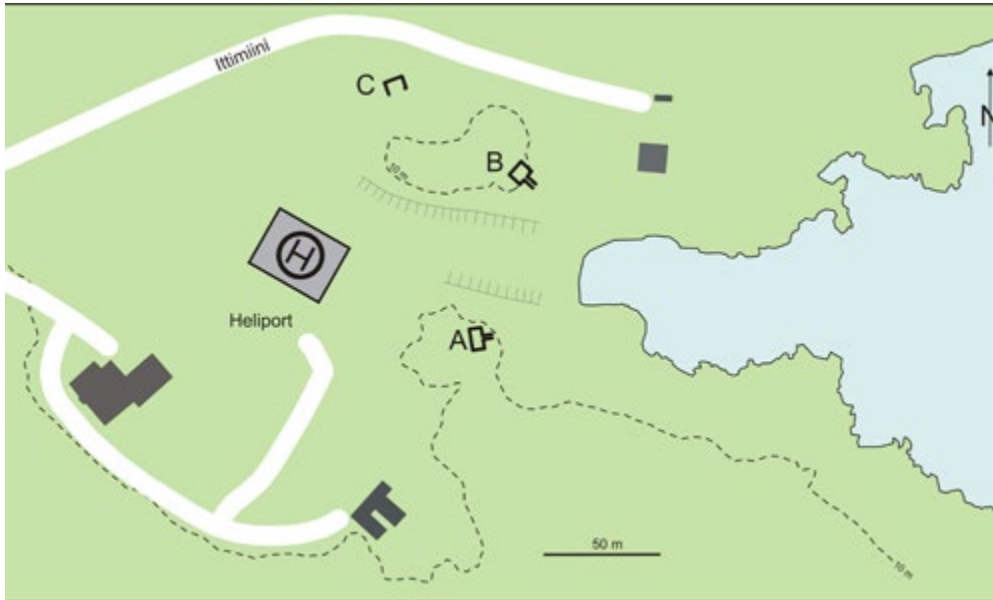
Maannamut pisunit allagaateqaaqaalernermut oqaluttuarisaaneq:

Tasiilap eqqaani illukut soqutiginarnerpaat tassaapput illorujussuit amerlaqisut illukutaat aserorsi-manningsut. Taakkunanga amerlasuut niuertoqarfimmik ajoqersuiartortitaqarfimmillu 1884-imi pilersitsinerup kingorna atornerqarput. Illukorpasuit Gustav Holmip aamma Thalbitzerip suliaannit inunnut atersisanut tunngassuteqartut ilisimaneqarput, taakkua kinguaavi ulloq manna tikillugu nunap immikkoortuani sulii najugaqartut. Tasiilap aamma taassuma eqqaani nunaqarfiit nunaqarfi-usimasunut amerlaqisunut oqaluttuarisaanikkut atassuteqaataat aamma nunanut attuumassutaat Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu immikkuullarissuuvoq aamma ilaqutariit nunami itsarnitsanut attuumassuteqarnerat ingerlatseqqinnissamut annertoorujussuarmik periarfissaqartitsivoq, aamma inunnik ilisarnartunik soorlu Kuuitsi aamma Ajukutooq pillugit oqaluttuat piviusuunerulersutut pissuseqarput najukkanut, itsarnitsanik eqqaamasanit aamma nunap atornerqarsimaneranut tunngat-inneqarsinnaagamik, oqaluttuat oqaluttuarineqartillugit sumiiffiit eqqaamasalikkersaarfin-ngorsinnaagamik. Nunaqarfippasuit saniatigut Gustav Holmikkut Tasiilaartik Kittermi ukiiviata illukortaa aserorsimannitsoq aamma piuvoq. Nunaqarfik Tasiilamit siumuinnaq 10 kilometerinik ungasissuseqartumiippoq, aamma Gustav Holmip illup ilusianik titartagai allaaserisaalu (fig. 20) pigineqartut, itsarnitsanik eqqaamasatut ingerlateqqinneqarsinnaalluni soorlu allagartalersuinikkut allatulluunniit. Kingullertut minnerunngitsumillu Tasiilap qeqqa oqaluttuarisaanerup qitiusoqarfia (fig. 21) eqqaaneqartariaqarpoq. Tamaaniipput illut eqqissimatitat aserfallassimanningsut aamma eriagisariaqartut illoqarfiup pileqqaarnerani ukiuni siullerni suliarineqartut, kiisalu katersugaasivik aamma oqaluffitoqaaq sumiiffimmi nuannersumi - ivigalimmi aamma illut qaarsortat ataasiakkaat akornanni piupput umiarsualivik kangerliumanermit isikkivigilluinnartumi. Uggornaraluartumik sumiiffimmi teknikkikkut atortulersuutit nutaajunerusut B-150 aamma B-689 takujuminaallsitsip-

IIVIT

put, imertartarfik aamma transformerstationi, naak annertunngikkaluarlutik portunatillu illoqarfimmut isikkivimmumt ajoqusiipput, Ujuaap Aqqulaa sinerlugu aqqummi sivingasumi pinnerluinnartumili, aqquserngup taassuma katersugaaviup aamma umiarsualivimmi illutoqqat atassuteqaatigaat. Illu eqqissisimatitaasariaqartoq B-32 atorneqanngitsutut isikkoqarpoq, aamma illu eqqissisimatitaq B-51, 1884-imi ukiiviusoq nallinnartumik isikkoqalersimavoq. Kommunip pilersaarusiornermut atortagaani "Tasiilami pingaarnertut aaqqissuussaaneq" AMMASSALIK KOMMUNEPLAN 2005

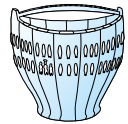
Takusutissiaq 22: Iddimiit helikopterit mittarfiata eqqaaniittut, illut issumik qarmakkat pingasut nalunaaqutsigaapput A, B aamma C-mik.

– 2016 naapertorlugu siunnersuutigineqarsimavoq, illup maanna tattoqilluni kommunip illuutaata B-184-ip aamma aqquserngup sanianit inissisimaffigisaannit allamut nuunneqassasoq.

Kommunimut pilersaarummi immikkoortoq alla sanaartorfigeqqusaanngitsaq tassaavoq Iddimiini nuunnguaq, heliportip avannaata tungaanniittoq, tassani issumik ujaqqamillu illukut pingasut inissisimapput (fig. 17 a aamma b kiisalu A, B og C, fig. 22). Tamanna pillugu kommunimut pilersaarummi allassimavoq: Piffissami aggersumi nuunnguaq pillugu pilersaarusiortoqassaaq, tamatuma qulakkiissavaa tamatuma assigiinngitsunut atorneqarsinnaanerata ataatsimoortinneqarsinnaaniasammata, aamma tamatuma ilaata imaluunniit tamanna tamakkerlugu eqqissisimatinneqarnissaa siunertaralugu. Tamanna ullumikkut nuannisartarfittut aamma tupertarfittut atorneqartarpoq, (fig. 23) ilutigalugulu ilisimaneqarpoq tamaani qanganitsanik peqarnera. Ataatsimut pilersaarusiorneq isumaliutersuutunik ilaqassaaq qanoq tamatuma illoqarfiup qorsooqqissortaata pilersaarusiorneqarneranut ilaatinneqassaaq, assersuutigalugu pisuinnarnut aqqusineqqat qanoq tassuunaqqutsinneqarnissaat aamma aqqusineqqat illoqarfimmut toqqaannartumik atalersinneqarnissaat. [http://sermersooq2028.gl/gl/takorluukkat_pingaarnertullu_ilusaa/tasiilaq/pingaarnertut_iluseq/sumiiffiit_eriagisassat_.htm]. Illukut annerusumik aserorsimangitsut illoqarfimmut qanittumik inissisimanerat aamma tupersimaartarfiup eqqaaniinnera illukut iluarsartuunneqarnissaannut suliniartoqartariaqarneranik oqariartuuteqarput, taamatullu illukut allagartalersorneqarnissaannut, imaluunniit illoqarfimmi takornarialerisup siunnersuutigisaatut oqaatigineqarpoq, illut ilaat tikeraanut unnuisarfingorlugu suliarineqartariaqartoq, tikeraat oqaluttuarisaanermut tunngasunik misigisaqarumallutik takorluugaqartunit unnuiffigineqarsinnaasoq.

Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut

Naleqartitat kingornussat tigussaangitsut amerlasuut immikkoortumi matumani allaaserisat atorunut tigussaasunut attuumassuseqarput, soorlu atorussiat, pinnerfaatit sakkullu. Uani ilanngunne-

Takussutissiaq 23: Inuiattut Ullorsiorneq 21. juuni Iddimiit-ni nalliussineqartoq. Assiliisoq: Morten Meldgaard

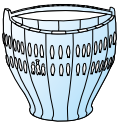
qarnerannut tigussaasut namminneq kulturikkut kingornussat tigussaangitsuunerat pineqanngilaq, kisiannili tigussaasut inooqatigiinnermi sammisanut aamma tigussaasut pinngortinneqarneranni, isumaanni aamma kinguaariinnit kinguaariinnut ingerlateqqinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaanut pingaaruteqarnerat tunngavigineqarpoq, aamma taamaattumik ”Qulakkeerinninnermik ingerlatseriaatsit pitsaasut nalunaarsorneqarnerannut” naapertuullutik.

Naak naleqartitat uani allaaserineqaraluartut, aamma ”Sinniissut Allattorsimaffiannut” tulluurtuugaluartut, aamma taamaattumik naleqartitamik qinnuteqaammi siammasinnerusumi ilaasariaqaraluartut, tigussaasut ataasiakkaat ”Kulturikkut kingornussat tigussaangitsut qulakkeerneqarnissaat nukinginnartumut” ilanngunneqarnissaat tulluarpog, Naalagaaffeqatigiit allattorsimaffimmut tassunga siunissami ilanngunissamik aalajangiussissaluarpata.

Kiisalu, naleqartitat tigussaangitsut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut aamma Nunaminertanut kultureqarfinnut qinnuteqaatit ilaattut ilanngunneqarnissaat naletissaaq. Taamaattoqassappat naapertuutissaaq naleqartitat arlallit kulturikkut oqaluttuarisaanermut qitiusumut amerlanernik ilaartorlugit ilanngutsinneqarsinnaappata..

Oqaatsit aamma oqariartaatsit

Piniagassat aqqi aamma atortut taaguutaat Tunumiut sumiorpaluutaanni Kitaani oqaatsinit atorneqartunit allaanerupput. Oqaasilerituut ilaasa allaat Tunumiut sumiorpaluutaat oqaatsit immikkoortut oqaatigiartarpaat. Ilisimatusartut ilaat naapertorlugit Tunumiut oqaasii pinngorput inuit ilaasa atiisa oqaatigeqqusaannginnerat pissutigalugu aamma piffissami oqaatsimik atueqqusaanngiffimmi oqaatsit assingusut taartit atorneqartarsimasut. Oqaatsit taartit atorneqartartut amerlasuut piffissaq oqaatsimik atueqqusaanngiffik qaangiukkaluartoq atuuttunngorsimapput. UNESCOp oqaatsit ulorianartorsortut pillugit nunap assiutaani, Kalaallit (kitaamiusut) oqaasii innarlerneqarsinnaasut inissimapput, Iivit (Tunumiut oqaasii) aamma Inuktun (Avanersuarmiut oqaasii) annertuumik aarlerinartorsortutut isigineqartut. Nunap assinga naapertorlugu Tunumiut oqalussinnaasut taamaallaat inuit 3.000-upput, aamma kisitsit taanna appariartussasoq naatsorsuutigineqartariaqarpoq, paarlattuanik kitaamiut oqaasiinik atuisut, pingaartumik Namminersornerulernerup eqqunneqarneranit amerliartorput. Iivit pingaartumik Tasiilap eqqaani atorneqarput, Ittoqqor-

IIVIT

toormiini (tassani najugallit naapertorlugit) Kitaamiut oqaasiinik oqariartaa-siannillu akuugaapput.

Oqaatsit inuit kinaassusiannut, attuumassuteqarfīgisaannut, inuunermik nunarsuarmillu isiginnittaasiannut amerlasoorpassuartigut qitiorpiarput. Oqaatsit kulturikkut isummanik kivitseqataapput aamma paasinnittaatsimut pingaaruteqarput aamma oqaasissat assigiinngitsorpassuit ingerlateqqin-neqartarput, taamatutaaq ersersitsiniaariaatsinut allanut annertuumik attuumassuteqarput soorlu erinarsuutit, qilaatersornermut, oqaluttuanut, oqalualaanut, nuna pillugu ilisimasanut, nunanik atsiussisarnernut; piniarnermi- angerlarsimaffimmilu sakkut taaguutaat, taakkua immikkoortuisa taaguutaat aamma sanaartorneqarneranni taaguutit, soorlu inuunerup ulluinnaallu nalinginnaasumik ingerlarngi. Taamaattumik oqaatsit kulturikkut kingornussat tigussaangitsunut pingaaruteqarlu-innarput taakkua immikkoortumi tullermi allaaserineqarput. Iivit kinaassutsimut ilisarnaataasumik atuunnerat 2017-imi Destination East Greenlandip nittarsaassinermik isumasioqatigiissitsineranit ima ilaatigut oqaatigineqarpoq: "pinngortitaq uagut oqaatsitsinni nassuiarneqarpoq. Qaqqat, kangerluit aamma qooqqut oqaluttuarinnittunik atersimavagut, uagutsinnut aamma kinguaatsinnut ilisimasassill-ugit qanoq angalasoqartarneranik aamma aqutissarsiortoqartarneranik. Pinngortitami misigisatsinnik oqaluttuaqatigiittarnivut tunngavigalugit aamma meerartatsinnut kangerluit, qaqqat, kangerliumarngit aamma qooqqut atiinik ilinniartitsinikkut, ilisimasassanik atorsinnaasaannik tunisarpagut, uagut inuun-gikkallaratta siuaarsuatta qangarsuarli ataatsimoorlutik atsiussarisimasaannik" (Stenbakken, Vahl & Nielsen 2017).

Takussutissiaq 24: Qulliuvoq Tupilaq Anders Kilimip tuugaamik qiperu-gaa, takornarianut allaffimmi tuni-niarneqartoq 2018. Alluupput tupi-laat marluk qisummik qiperukkat Mathiasse 1932-imi katersaa-neersut. Tupilaat pingasut tassaapput

a: Uvissoq, affarmik arnaq, talia talerpiq puisip seqqua saamerlerlu qimmip niua,

b tassaavoq Nerrisiaq uumasooq nannup isigaa saarleq allerui an-gisoorsuit,

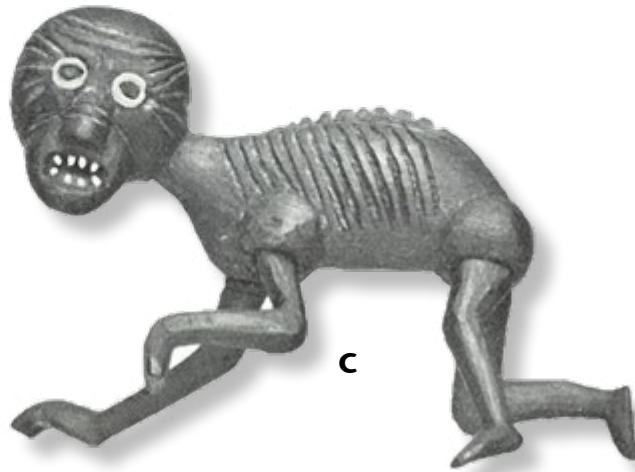
c tassaavoq qitornaterut, qimmeq meerarlu toqungasooq akulerullugit suliarineqartartoq.

a

b

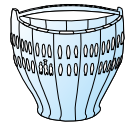

c

Eqqumiitsuliorneq aamma sanalunneq

Tasilami tupilannik sanaartorneq sammineqaaq taamatullu tupilliornerup oqaluttuassartaa.

Tunumit tupilaat pisoqaanersaattut ilisimaneqartoq katersugaasivimmiippoq, taanna qisummik sanaajuvoq, aammali tupilaat saanernik tuugaanillu sanaat pisoqaanerusut tamaani katersaatigin-eqarput. Katersugaasivik, Takornarianut allaffik, soorlu takornarialerisut assassorlutik kusanartu-liortartunit namminersortunit pisiniartarput taamatullu najukkami assassorlutik kusanartuliortartut suliffiannit "Stunk" eqqumiitsulianik sanalukkanillu pisiniartarput, tassani assassorlutik kusanartu-

Takussutissiaq 25: Tasiilami katersugaasivimmiittut matusartut kusanartunik pinnersaasikkat

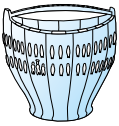
liortartut eqqumiitsuliortunngorusuttunik aamma ilitsersuisarput. Stunki takornarianut aqqusaartunut ammavoq tamakkua eqqumiitsuliortunit toqqaannartumik pinnersaatnik tupilannillu piserusuttunut, imalluunniit suliamik ingerlatsinermik isiginnaarusuttunut. Taamaattumik Tasiilami assassorlutik kusanartuliortartut ilisimasaminnik ingerlatseriaatsiminnillu aqqissuussamik aamma pissusissamisoortumik ingerlatseqqinnermik ingerlatsisuupput, soorluttaaq kusanartuliat avataanit tikittunit soqutigineqartuullutik.

Tamakkii sumik isigalugu aamma nunami najugaqarfinni allani sanalukkanut assersuussissagaanni, Tasiilami sanalukkat pitsaalluinnartuupput Kalaallit Nunaanni allani qaqutigunnaq takuneqartartunit immikkuualuttortaqarnerullutik. Tamanna aamma tunngavigalugu tupilaat aamma pinnersaatit saanernik kigutinillu sanaat niuerfinni sanaluttartut ataasiakkaat atii atorlugit nalunaaqutserneqartarput. Eqqumiitsuliortut ataasiakkaat namminerisaminnik ilisiveqarput igalaaminernillu saqqummersitsivinnik peqarput taakkunannga tupilaat niuerutigineqartarlutik.

Nalinginnaanngitsumik tupilaat namminneq ilusiat tamakkii sumik imaluunniit ilaatigoortumik tupilannit pisoqqanit ilisimaneqartunit ilaarsilluni suliaapput, aamma itsarnisarsiuut suilliit allatugaataannit taamatullu inuiaqatigiit kulturianaannik ilisimatusartut nalunaarsugaannit atuarneqarlutik ilisimaneqalersarput (fig. 24). Assassukkat pitsaassusiattut Tasiilami tupilliornermi periaaseq immikkuullarissuq sumiiffimmuut immikkuullarissutsimik ilanngussaqqarpoq, pilersitsinermi oqaluttuariisaaneq ima ilanngunneqartarpoq ullumikkut pissutsinut attuumassuteqarluni.

Tasiilap eqqaata aamma ilisimaneqaatigaa atortussanik piniarnermilu sakkunik immikkuualuttulinnik pinnersakkanillu qaqutigoortunik sanaartortoqartarnera. Taakkunannga ataasiakkaat Gustav Holmip katersaataanneersut Tasiilami Katersugaasivimmiipput, allat Nunatta Katersugaasivianiillutik aamma ilaat Danmarks Nationalmuseumimiillutik. Suliat soorlu norsat, seqinersiutit, imertaatit, iteqqumut katersiviit qisunnit sanaajupput, 1800-kkut tikillugit qissianit suliarineqartartut aamma ilutsinik mikisunik amerlasuunik pinnersaaserneqarlutik soorlu puisinik imaluunniit puisit timaasa tunuannik. Aamma piffissamit assingusumit atortuni allapalaakkat kusanarluinnartut suliarineqartarput taamatuttaaq pinnersaatit amermit sanaat.

Taamannak pinnersaasiorneq Kalaallit Nunaanni allani atugaanngilaq, aamma ilisimaneqartut naa-

IIVIT

perlorlugit Kalaallit Nunaanni itsaanit oqaluttuassartaanit assingusunik peqarsimangilaq. Therkel Mathiasen naapertorlugu piniutini aamma atortuni pinnersaasarneq tassanngaannaq 1800-kkut affaani kingullermi atugaalerpoq, qularnangitsumik piffissami sivisuumi piniakkat ajornarneri pis-sutaallutik ajornartorsiornermut qisuariaatitut, taassumallu saniatigut Tunumit Kitaanut nunasiar-tortut amerleruttorfianni. Pinnersaasarneq ima nassuiarneqarpoq, piniagassat ajornartorsiutaanerat inunnit mumisinniarneqarsimasoq, piniakkanut toornanullu ataqqinninnermik aamma maniguun-nermik ersersitsilluni piniutit atortullu piniarnermut tunngassuteqartut pinnersarlugit. Sanalut-tartut ataasiakkaat atortut tamakku assingannik sanasarpuit qisuit ammillu atorlugit.

Ulu Kitaanit aamma Thulemit ulut sananeqaataannit ilusaannillu allaaneruinnangilaq aammali atia allaaneruvoq, ulu Tunumi Kalaallit Nunaata sinnerani taaguutaattut uluunngilaq, tassaall-unili tsakki.

Taanna atortutut qitiusumik inissisimagami illumi suliaasanut aamma piniartut kulturianut ataqatigiissisuvuq, arnanik aamma angutininik, puisinik pilannermi aamma amernik qapi-arnermi atorneqartarnini aqputigalugu – tsakki atortutut pingaarutilittut qitiusutut kulturikkut kingornussat tigussaangitsunut immikkut naleqqussuseqarpoq.

Tunumiut arnat atisaat kitaani atisaasunit sutigut tamatigut allaanerussuteqarpoq. Tasiilami aamma nunaqarfinni mersortartoqarpoq atisat immikkoortuinik tamaginnik suliaqarsinnaas-unik. Ukiuni kingulliinerusuni Tasiilami arnat najugallit ilusissanik titartaanermik aamma atisanik suliaqarnermi periutsinik allattuinermik suliniuteqarput (Olsen aamma Kreutzmann 2017), kinguaariinnut tullernut pitsaanerusumik ingerlatseqqinnissaq siunertaralugu. Inger-latseqqinnermik periutsit kiisalu Tunumiut arnat atisaasa oqaluttuarisaanermi aamma ullumik-kut qitiusumik atuuffeqarnera aamma isumaqarnera (kitaamiut aamma thulimiut atisaannut sanilliullugu) kulturikkut kingornussat tigussaangitsunut tamarmik naapertuuttunik imaqa-put.

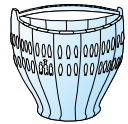
Tasiilami Katersugaasiviup saqqummersitaasa ilagaat illu issuumik ujaqqanillu qarmagaq, illilik aam-ma pequtilik (igaq, qulleq, panersiiviit, pinngussat) (fig. 28). Siornatigut takornialerisut ataasiak-kaat illuinnanguami tassani takornariat unnuisinnaanerannik iluatsilluartumik neqe-rooruteqartarsimapput, ullumikkulli illuinnanguaq taamaallaat katersugaasivimmud pularuutit

Takussutissiaq 26: Tsakki nalinginnaasumik Tunumi atorneqartartoq, kimattuutaa 'saanernik' marlunnik atanilik.

Takussutissiaq 27: qilaatersortut, arnat angutillu kalaallisoortut Tunumiut tupiata eqqaani.

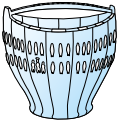

Takussutissiaq 28: Illu issumik qarmagaq assilisaq katersugaasiviup eqqaaniittoq illorujussuarmi qanga susoqartarsimaneranik piviusorpaluttumik tikeraanut takutitsisarpoq, ilaqtariit ataasiakkaat tamarmik immikkut inissaqartarmata.

iserneqarsinnaavoq, saqqummersitat nalinginnaasut ilaattut. Saniatigut katersugaasivik umiamik amilimmik kartoffelhusimi toqqorta qarput, taamaattoq taanna aasakkut 2018 aseqqukuuvoq, kisianni immikkut pisoqartillugu atorneqartarluni. Katersugaasivimmi Tunumiut qajaat piffissani assigiingitsuneersut aamma katersaatigineqarput.

Nunap assiliai siulliit

Qisummik qiperorlugit nunap assiliat immikkuullarilluinnartut Gustav Holmimit katersorneqarsimapput (fig. 29), taakkua assattut angissuseqarput. Nunap assingini marlunni Sermiligaap kangianit Kangerluarsikajimmit Kangerlusuatsiap avannaaniittumut Sieralimmut nunaviup sineriaa assilinqarsimavoq sineriammi assingusumi qeqertat ilanngullugit. Nunap assingi marluk Holmip Kumimit Umivimmeersumit 1885-imi pissarsiarai, taanna Holmimik ujartuisimavoq tusarsimagamiuk, Ammassaliup avannaani sineriaak paasisaqarfigissallugu Holmimit soqutigineqartoq. Kumiup oqaluttuaraa, nunap assinginik taamaattunik suliaqartarneq takornartaanngitsoq, pingaartumik sinerissat pillugit ilisimasanik aamma angalanernik ingerlatseqqinnermi, inunnut sinerianni pineqartuni angalanernit misilittagaqanngitsunut. Nunap assingisa aamma oqaluttuaraat illukoqarfiit sumiinnerat, taamatullu kangerluit marluk qinnguini qaannamik maqitsiviit pitsaasut – kangerlummi qaannamik angalaarneq sikoqarnera pissutaalluni ingerlanneqarsinnaanngikkaangat atorneqartartut. Nunap assingisa pingajuat tassaavoq Sermiligaap aamma Kangerluarsikajiiip akornanni qeqertaasaq, taannalu kajumissaarinerup kingorna suliarineqarsimavoq. Nunap assingi atuakkiani erseqqissumik allagaatigineqarput, aamma ullumikkut qularutissaanngilaq nunap assinginik taamannak suliaqarnermi teknologi Tunumi nassaarineqarsimasoq aamma ingerlanneqarsimasoq, aamma taamaattunut assingusut Kalaallit Nunaata sinnerani imaluunniit nunarsuup sinnerani takussaannngillat. Nunap

IIVIT

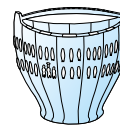

Takussutissiaq 29: Nunap assingini asseqanngitsuni pingasuusunit marluk qiperuisoralugu Kumit Umivik-meersoq. Asseq: Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu.

assingi nunat assiliarineqartaleqqaarnerannit immikkuullarilluinnartut assersuutissaapput, aamma inuit misilittagaat, ilisimasat aamma teknologip, nunat ilusiat aamma Tunumi oqaluttuarternerup imminnut qanimut ataqatigiinnerannut siusissukkut ilisimasaqalersimanermut uppersaataapput. Nunap assingi Nunatta Katersugaasivimmi katersaatigineqarput, aamma taakkua Tasiilami Katersugaasivimmi assingi, assilineqarnerat imaluunniit allaaserineqarnerat pigineqanngillat.

Qangaaniilli piniariartarfiit aamma nunaqarfiit, ingerlatseriaatsit aamma teknologi ineriartortut

Piniariartarfiit aamma piniariartarfiit qangarsuarniilli atugaasut arlallit ullumikkut piniartunit suli ator-neqarput, aamma pissusissamisoortutut isikkulimmik ilisimasat ingerlateqqinneqartarput, aamma taamaattumik tamakkua ator-neqarnissaannut ilisimasat kinguaariinnit kinguaariinnut aamma piniartut akornanni avitseqatigiissutigineqartarput. Taamaattoq pissutsit arlallit tunngavigalugit Tasiilap eqqaani piniartunut aamma inuiaqatigiinnut tamaginnut ukiup ingerlanerani piniarnermik ingerlatsineq assigiissuunngilaq, aamma taamaattumik nunamik atuineq, pinngortitamit atugassariti-taasut pissutigalugit assigiinngisitaartariaqarmat soorlu sikorsuaqartarnera, piterartarnera aamma apisarnera tunngavigalugit, soorluttaaq piniartut ataasiakkaat misilittagaat, attaveqataat aamma sal-

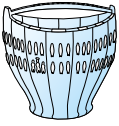
liutitaat, taamatullu sammisami aalajangersimasumi aningaasanik isertitsisinnaanermut periarfissaat. Tunumi inuussutissanik tulaassivittut periarfissatuaasup Kuummiini inissisimaneratigut piffissap ilaani nunap immikkoortuanit aalisartut piniartullu Kuummiinut kajumissuseqartitsisarput. Saniatigut takornariaqarneq ukiup ingerlanerata ilaani piniartorpassuarnut saniatigooralugu inuussutissarsiutaalersimavoq pingaaruteqartoq, taakkua tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit angallassinernik aamma angallannermik periarfissanik takornarialerisunut, takornarianut ilisimatusartunullu neqeroruteqartarput, ukiup ingerlanerani piniariaatsimut aamma sunniuteqartumik.

Ullutsinni piniarnermik ingerlatseriaatsit arlallit qangaanniilli ileqqut malillugit ingerlanneqarput, taamaattumik inooqatigiit nunamik atuinerat qangaanniilli ileqqutoqqani aalajangiussat naapertorlugit iluseqarpoq. Kangerlussuaq sulit tassaavoq aasaanerani qilalugarniarfik pingaarutilik. Piniartut ullumikkut sulit inuusut arlallit Kangerlussuarmi qajartornermik ilinniartarput, aamma tamanna qilalukkamik perngarfigaat. Kangerlussuarmut piniariarluni 400 kilometeringajannik angalasarnerni, piniartut misilittagaqarnerpaat qilalugarniarnermi ilisimasaminnik piniartussanut inuusuttunut ilisimasaminnik ingerlatitseqqittarput. Itsarnisarsiuut Kangerlussuarmi arlalinnik nassaaqarput, aamma tamanna 1991 tikillugu ukiiviusarpoq.

Upernaap qaammatai maaji-juuni ammassanniarnermik sulit ilisarnaateqarput, ilaqutariikkuutaat ammassanniartarfittut iluarinerusaminnut aallakaasaramik. Ukiorpasuit matuma siorna ammassanniarneq pissutaalluni aasaanerani ornigarneqarluartartunik soorlu Kuummiit eqqaanni Qinnigip pilersinneqarnerannut pissutaavoq. Naak ammassanniarneq ullutsinni Qinnigimi inuppassuit katerinnerannik kinguneqartannikkaluartoq, taamaattoq ersarippoq ammassanniarnernup nalaani inooqatigiinnermi qangarsuaaniilli najugaqariaatsimi aamma angalariaatsimi ileqqut atuuttut atorneqartuusut. Taamaappoq aamma Kangerluarsummi qilalugarniarnermi, ukiup ingerlanerani piffissamut aamma isumalluummut aalajangersimasumut tunngassuteqaannangilaq, aammali teknologiinik aalajangersimasunik atuinissamut aamma ullumikkut attuumassuteqartitsinermut tunngavoq, soorlu qaannamik aamma naalikkamik. Taamaaliornikkut najukkami piniariaatsit nunamik, ukiup qanoq ilineranik, uumasunik, inunnik, ilisimasanik, kulturimik, teknologiimik aamma oqaluttuarisaanermik katersuutsisippat Kulturikkut kingornussat tigussaannngitsutut imminni piukkunnassuseqarlutik; aamma Nunarsuarmioqatigiinnut Nunami kingornussami (nuna piniarfusoq uummaarissoq) aallaavigineqartarpoq pisuussutit uumassusillit aalajangersimasut ukiup ingerlanerani piffissami aalajangersimasumi piniarneqartarnerat.

Qangarsuarniilli nunaqarfusimasut inuerunnikut ullumikkut sulit atorneqarput, imaluunniit ungasinngitsaq tikillugu atorneqartarsimapput. Nunaqarfinni ataasiakkaani soorlu Amitsivartik (Tasiilap eqqaani) aamma Titsingaleq (Kulusumi) aamma Sulersit (Sermilimmi), illukut iluini piniariartarfiit illuaraannik sanaartortoqarsimavoq. Kisianni illuaqqat taakkua ullumikkut atorneqarpassinngillat, naak ungasinngitsumi inoqarsimaneranut ikumaartitsiviit aamma tuperfiit ersiutaasut, tamatuma uppernarsarpaa sumiiffiit qangarsuarniilli atorneqarsimasut inooqatigiinnermut isumaat ulloq manna tikillugu atuuttut, piniartuinnarnuunngitsaq aammali taakkua ilaqutaannut inuiaqatigiinnullu nalinninnaasumik. Ilisimaneqarpoq nunaqarfiit amerlasuut Sorsunnersuup Aappaata kingorna imaluunniit tamatuma missaa tikillugu inoqarfusut, tamatuma ilanngullugu uppernarsarpaa ilaqutariit aamma inuit ataasiakkaat nunaqarfinnut aalajangersimasunut attuumassuteqartinneqarsinnaanerat, aamma una isumalluutaasoq; nunaqarfinnit taakkunannga eqqaamasat oqaluttuassallu sulit piusinnaanerat, oqaluttuarineqartarnerat nunaqarfiit isumaqartinneqarnerannut aamma oqaluttuat piusut ingerlaqqinnerannut uppernarsaatissaavoq.

Tasiilap eqqaanit oqalualaat, oqaluttuat aamma inngerutit Gustav Holmip tikinneranit nalunaarsorneqarsimapput. Katersanit anginerpaaq aamma qularnanngitsumik ilivitsuunerpaaq Arktisk Institutip paasissutissanik katersuiviani nalunaarsorneqarsimavoq [<https://arktiskinstitut.dk/index.php?id=50>] 'Sagn og Myter'. Oqaluttuat oqalualaalut amerlasuut Tasiilap eqqaani nunaminertanut aamma sumiiffinnut ateqartitanut tunngassuteqarput. Oqalualaat, oqaluttuat aamma nammineq misigisimasanik oqaluttuat Tasiilap eqqaanut attuumassuteqartut 600-nit amerlanerit pigineqarput; aamma nunap immikkoortuinut aalajangersimasunut innersuunneqarsinnaapput soorlu Kulusuk, Qinngeq, Ikateq, Kuummiut il.il. Oqalualaat aamma oqaluttuat ilaqutariinnik, nunaminertanik, tikitassanik tusaamasaasunik ataqatigiissisippat. Sapiitsorsuarnik oqaluttuat ilaat Kitaani ilisimaneqarput, soorlu Kasagsik (Kaassassuk), kisianni tamaani Tunumi nunaminertani kisartorsimalluni.

IIVIT

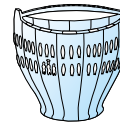
Oqaluttuanut kitaani Tunumilu ilisimaneqartutut assersuutissaq alla tassaavog, nunamik kaajallaan-iarluni angalasoq ”Uiarteq” pillugu oqaluttuaq, taanna Kalaallit Nunaata Kujataa kaajallariarlugu Ilu- lissat tikillugit angalasisasoq, unikkaartuami ikerasak aqqusaarlugu Tasiilap avannaanut pisimavoq – ikerasak taanna siornatigut Kitaanit Tasiilap avannaani Kangerlussuarmut atassuteqarsorine- qartarpoq. Oqalualaat oqaluttuallu ilaat allani ilisimaneqanngillat taamaallaat Tunumi. Oqalualaat, oqaluttuat aamma inngerutit nuna, piniagassat sumiiffimmi oqaluttuarisaaneq pillugit ilisimasani- ingerlatitseqqittuupput, aamma Tunumi inooqatigiinnermik ingerlatsinerimi annertuumik sunniute- qarput, piukkunnaateqartut allattorsimaffiannut maannamut qinnuteqaammi immikkuullarissumik tapertaallutik. Saniatigut Tasiilami meeqqanik inuusuttunillu qilaatersornermik ilinniartitsineq siuarsaavigineqarpoq, taamaaliornikkut qulakkeerinninnermik ingerlatsinerit allattorsimaffiannut inissinnissamut naapertuussinnaalluni.

Tunumiut qajaat, *tsaqqid*, Kitaani ilutsimit atorneqartumit qangaaniilli ilusia allaaneruvoq; ilaatigut siua portuneruvoq aamma piffissap ingerlanerani ilusilersueriaatsit assigiinngitsut atorneqartarsi- mapput, naqqa, silissusia aamma takissusia tamakkiisumik assigiinngitsunik isikkoqartarsimalluni. Nalinginnaasumik qaanniornermi piginnittussaq naapertorlugu uuttortaaneq atorneqarpoq. Qaannat amernik qallikkat atorunnaarnikuupput aamma qaannanik glasfiberimik sanaanik taarserneqarsi- mallutik, ilaanni qaannat tingerlaatissiamik qallerneqartarsimapput. Ullumikkut qilalugarniarnermi qajaq pingaaruteqartorujussuuvog, aamma taamaattumik atorneqartarnera ukiup qanoq ilineranut, sumiiffimmut aamma piniarnermik ingerlatseriaatsinut attuumassuteqarluni, Thule kulturimit Ka- laallit Nunaata avataani pinngortumit aallaaveqarluni aammali Tasiilap eqqaani nunatanut annertuu- mik pituttorsimalluni taamatullu kinguaariinnit kinguaariinnut kingornuttagaalluni.

Inuit ataasiakkaaginnaat utoqqaaneruset umiamik sanariaaseq aamma amiineq ilisimasaqarfigaat. Umiasualivimmi qaanniorfik piffissat ilaanni atorneqartarpoq, aamma ilaannikkut atuisut Tunumiut qangaaniilli qaanniorartaasiannik ilinniartarfigarfaat. Piniarnermi sakkunik sanaartorneq aamma atugaarneq atorerisigut pitsaanerpaamik qulakkeerneqartarpoq, atortunik sanaartornermi atortus- sat aamma teknologiit (soorlu qaanniornermi) suli allanngoriartormata ilisimasat taakkua piffissap ingerlanerani allanngussapput imaluunniit puigugaallutik. Piniartut ataasiakkaat akornanni suli assigiinngitsunik piniusiornermik ilisimasaqartoqarpoq, naak ingerlatsinerit qaannamit piniarnerup annikilliarthonera ilutigalugu tammariartoraluartut, aamma qaanniornermi atortussat piffissap ingerlanerani allanngoriartornerat pissutigalugu. Taamaattoq inuiaqatigiit inooriaasiat aamma atortuat pillugit allaaserisani ilisimasani aallertoqarsinnaagunarpoq, pingaartumik Thalbitzerip 1912-imit saqqummersitaannit, sanaartukkat ilusilersorneqarnerannut aamma atinut tunngasut; ilaatigut qaannat, umiat aamma qamutit pillugit.

Tunumiut qimussernermi qamutaat apummi portusuumi ingerlasinnaanngorlugu naleqqussarnikuu- vog. Perlaavi portunerupput aamma qisummit manngersumit ataatsimit suliaanngillat. Paakkarutai ingerlaarfigisag tunngavigalugu tukimoortuupput aamma qisuttai Kitaani qamutinit aminnerupput. Taamaattumik qamutit oqinnerupput aamma oqinnerusumik aputikkut portusuukkut ingerlaar- sinnaupput. Qamutit ullumikkut isikkuat eqqarsaatigalugu naleqqussaaneq Europamiunit avataanit takkuttunit ingerlanneqarsimavoq, qularnanngitsumik Gustav Holmip imaluunniit Paul Emile Vic- torip sumiiffimmi ukiisimanerinit aallaaveqarpoq. Tunumiut qangaaniilli qamutaannut assersuutis- saq Tasiilami Katersugaasivimmi saqqummersinneqarpoq. Napariai silittorujussuusimapput, perlaavi taamatullu paakkarutai Kitaani qamutinit assingupput. Qamusiornermi teknologiimut qimminik kinguaassioertitsineq ilaavog, aamma piniartup taassumalu qimmiata akornanni qanimut ataqatigiil- ersarneq, taamaattumik qimmit imaasiallaannarlutik allamik inuttaqalersinnaanngillat.

Qimussernermik kulturi Kalaallit Nunaanni tamarmi assigiinngitsuuvoq. Naak piffissaq qimusserfu- sinnaasoq naannerulersimagaluartog nunami sikusarnerata allanngornera pissutigalugu, taamatullu qamuterlaaat atugaalernerannit, taamaakkaluartog Tasiilap aamma nunaqarfiit akornanni qimussit aqputigisartagatoqaat amerlasuut suli atorneqarput. Qimussertarnermik kulturip UNESCOmi al- lattorsimaffinni ilanngutsinneqarsinnaaneranut atatillugu Kitaani piukkunnaatillit ungasinngitsumi paasiniarnerarneranni (Sisimiut) inerniliunneqarpoq, qimussertarneq kulturikkut kingornussat tigussaannngitsutut aamma Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut ilanngutsinneqarnissaa immik- kut pingaaruteqarpoq. (*Van den Berg 2018*).

Takussutissiaq: 30: Qimusimik aqquiti pingaarnit assitaat naqitertinneqartoq Holm og Petersen 1921-imi

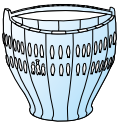

Pinngortitami naleqartitat

Tasilami pinngortitami naleqartitat najugaqartunut taamatullu tikeraanut erseqqipput. Nunarsuit aamma qaqqat immikkuullarissut ullutsinni sumiiffimmi takornariartitsinermik ingerlatsinermut qularnanngitsumik aalajangiisuupput, takornarialerisut amerlasuut nunaannarmi tammarsimaarnernik ingerlatsisuupput, imaluunniit piniartunik peqateqarluni ulluni arlalinni angalaartitsinernik ingerlatsillutik illoqarfimmi aalajangersimasumik najugaqartitsinermut taarsiullugu.

Pinngortitap nukinginiq allaaserinninneq sumiiffiup tunuliaqutaanik allaaserinninnernut tunngatilugu naapertuutissaaq. UNESCOmut innersuunneqarnissaaq suliniutigineqassagaluarpat, tunngaviatigut imaluunniit annermik pinngortitamit pissutsinik tunngaveqartoq, soorlu iigartunik, sikorsuarnik assigisaannilluunniit, taamaattumik GEUS-imit (De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland) aamma Grønlands Naturinstitut med Arktisk Miljø (Aarhus Universitet) suliamik ingerlatsisunik suleqatigineqarnerannik aallartitsisoqartariaqarpoq, pinngortitami nalilinnik aamma uumasooqatigiinnik allaaserinninnernik misissuinermilluunniit ingerlatsisoqarnissaanut. Pinngortitami naleqartitat sammineqarsinnaasut taaneqareersutut tassaapput iigartartut, taakkunannga Helheim sukkanerpaanut ilaavoq aamma Sermiliup eqqaani Mittivakkat iigartartuat peqqisaarunneqarnerpaamik allaaserineqarsimasut ilagaat aamma Kalaallit Nunaanni iigartartut uppernarsarneqartut siuliinut ilaasoq, taanna toqqaannartumik Sermersuarmut attuumassuteqanngilaq.

Aammattaaq sikorsuit Tunumi pinngortitamut tunngasut immikkut pingaarteqartoq, Tunumi inuunermut qangarsuarniilli aalajangiisuulluinnartoq. Sikorsuit pingaarteqarput aamma pinngortitami pisuupput immikkuullarissut, oqaluttuarisaanerup ingerlanerani nunarsuup immikkoortuani tassani inuit inuusinnaanerannut pissutaaqataasut, inuit avinngarusimanerannut aalajangiisooqataasut

IIVIT

aamma Tunup Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik ingerlatsinermi kingusissukkut peqataatinneqalerneranut pissutaaqataasut. Nunarsuaq tamakkerlugu isiginnittaaseq aallaavigalugu sikorsuit immikkuullarilluinnarput, pissutsit assingusut Labradorimi atuummata, aamma 1985-imi Nationalmuseumimi saqqummersitsinerup ateqaataanut "Folket bag Storisen" ilaatigut pequtaataapput. Saqqummersitsineq taanna Københavnimi Nationalmuseumip Nunatta Katersugaasivianut Gustav Holmip katersaasa ilaasa utertinneqarnerannut atatillugu ingerlanneqarpoq.

Pinnngortitami naleqartitatut immikkuullarissut taakkua saniatigut nunap immikkoortuani pinnngortitaq pillugu oqaluttuassat ingasannikkaluartut arlallit piupput, aamma nunatat sermip nassatai, ujaqqat ilusilersuineri imaluunniit ukkusissaqarfiit, taakkua pinngoqqaataat sammineqarsinnaapput ingerlateqqinneqarlutillu. Suliniummut uunga atatillugu GEUSimit Majken Djurhuus Poulsen paasisutissanik avitseqatigaarput, taanna piffissami matumani Tasiilap eqqaani pinnngortitaq pillugu takusassanik katersinermik ingerlatsivoq ingerlatseqqinnissamik siunertaqarluni.

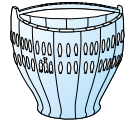
Eqikkaaneq aamma innersuussutit

Nalunaarusiami matumani Tasiilap eqqaani immikkoortortat aamma sammisat UNESCOp Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmuut imaluunniit kulturikkut kingornussat tigussaangitsut allattorsimaffiannut ilanngunneqarsinnaasutut piukkunnaatillit ersersinneqarput. Atuakkiortorput inernilussaraa piukkunnaatilinnik pitsaasunik arlalinnik peqartoq, Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannik pilersitsinermut tapertaasinnaasunik. Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut allattorsimaffimmi ilanngutsinneqarnissamut qinnuteqaat kultureqarnermi imaluunniit pinnngortitamut tunngasunik tunngaveqarsinnaavoq, imaluunniit akuleriit ilanngutsinneqarnissaat qinnutiginneqarsinnaavoq, qinnuteqaammi kulturi aamma pinnngortitami piousoq tunngavigineqarlutik. Aammattaq periarfissaqarpoq UNESCOmi kulturikkut kingornussat tigussaangitsut allattorsimaffiannut ilanngutsinneqarneq, tassani qilaatersortarneq / qitittarneq, oqaatsit aamma Tunumiut assessorlutik kusanartuliaat periarfissanik imaqarnerat tunngavigalugu. Sammisaaq imaluunniit teknikkikkut aqqissuussineq sorlerluunniit toqqarneqaraluarpat, iluatsissinnaasutut isikkulik, taava Tunumi kulturikkut kingornussat tigussaangitsut nalituut immikkuullarissullu pingaaruteqartorujussuarmik nunamut aamma oqaluttuarisaanermut naleqartitatut tigussaangitsutut atassuserneqarsinnaapput, taamatullu attaveqatigiinni tamangajanni oqaluttuassanik pilersitsillutik.

Najukkami pigiliutsitsineq: UNESCOmi allattorsimaffik sorlerluunniit toqqaraluaaraanni, najukkamit kaammattorneqarneq qinnuteqaammi pingaaruteqarluiinnarpoq aamma Tasiilami nunaqarfiinilu aallaqqaataanit pigiliussititsinissaq.

Taamaattumik innersuussutigaarput najukkami innuttaasut, ass. innuttaasunik ataatsimiititsinerit aamma eqimattat immikkut suliallit nalunaarusiami innersuussutit eqqarsaatersuutigineqarneranni oqaluuserineqarnerannilu peqataatinneqarnissaat, aamma allattorsimaffimmuut/nnut sorlermut/nut aamma suliaasaqarfiit sorliit UNESCOmit innersuunneqarnissaq anguniarlugu aalajangiinermi oqaasertaliornermilu peqataatinnessaat. Innersuussutigaarputtaaq najukkani suleqatigiinnik aamma aqutsisoqatigiinnik inunnit Tasiilameersunik nunaqarfinneersunillu qinnuteqaatip iluatsinnissaanut ilungersuusertutut suleqataarusuttullu toqqarneqassasut, taakkua najukkani inuiaqatigiinnut, oqartussaaffeqartunut aamma inunnuut/suliffeqarfinnut allanut qinnuteqaammik ingerlatsinerup nalaani peqataasussanut atassuteqaatit nukissarsiorfittullu atuussinnaasut.

Pilotpark – Najugaqartut ingerlatsinerisigut illersuineq: Najukkami inuiaqatigiinnut iluanaarutaassaaq parkimik aqqissuussaaq eqqarsaatigalugu, aamma tulliatut UNESCOmut innersuunneqarnissaq siunertarlugu, qinnuteqaammik inaarutaasumik nassiussinissaq sioqqullugu parkitut aqqissuussamik pilersitsinerneq misilinneqarpat, 'pilotparkimik' taasamik. Pilotparki taamaattoq UNESCOp immikkoortiterineranut ilaangilaq aamma taamaattumik siumungaaq qinnuteqaasiornissaq imaluunniit UNESCOmit akuerineqaaqarnissaq pisariaqanngilaq. Pilotparki najukkamit illersorneqarpoq, aamma najukkami inuiaqatigiinnut iluanaarutaassaaq taanna aqputigalugu najukkami soqutiginninneq aamma piginnaasat annertusarneqarsinnaammata immikkoortortamik illersukkamik ingerlatsinerup iluani, soorlutaq nunap iluani aamma nunani allani takornariaqarnermik ingerlatsinut, ilisimatusartunut aningaasaateqarfinnut allarpassuarnullu attaveqaatinik naapertuutunik pilersitsisoqarsinaavoq. Taamatullu pilotparki ingerlalluortoq UNESCOmut innersuunneqarnermi nukittorsaatassinaavoq, najukkami illersuinerneq peqataanerup ersersinneqarneratigut.

Immikkoortumik kultureqarfiusumik siunnersuuteqarneq: Tigulaakkat tulluuttut najukkami suliassaqarfiit ersarinnerpaat qinnuteqaammut tapertaasinnaapput. Eqqarsaatigineqarsinnaavoq sumiiffik ataaseq aallaavigineqarnissaa kissaatigineqassanersoq, tassani pitsaaqutit qaffassarlugit imaluunniit sumiiffinnik arlalinnik innersuunneqartussanik suliartoqassanersoq, imaluunniit qinnuteqaammik (ataqatigiissumik) nuna kultureqarfik pillugu qinnuteqaammik oqaasertaliortoqassanersoq, tassani nunap immikkoortui angisuut arlallit suliamik ingerlatsiffigineqarlutik, soorlu Kitaani Aasivissuit – Nipisat pillugit suliani taamaaliortoqarsimasoq.

Taamaattoqassappat nunap immikkoortuani nunaqarfiit tamarmik itinerusumik misissuiffigineqarnissaat innersuussutigineqarpoq, toqqarneqarnissamut aalajangiinermut tunngavissaq sapinngisamik pitsaanerpaajoqqullugu. Siullertut innersuussutigiarput, sumiiffik imaluunniit sumiiffiit pitsaasumik oqaluttuassartallit sammineqaqqullugit..

'Sikorsuit tunuanni Inuit' pillugit oqaluttuag pitsaanerpaamik tapersorneqassaaq mixed sitemut ilanngunneqarnissaaq qinnuteqaatigineqarpat, innersuussinermi taamaattumi silarsuarmi naleqartitat immikkuullarissuni iigartartut, sikorsuit ilanngunneqassapput, pingortitamilu piusut tamakkua taamaallaat Kalaallit Nunaanni aamma Labradorimi ilisimaneqarput, soorluttaaq kulturikkut piusut inuit taamaattuni nunassinerannit illerngit. Aamma imannak oqaasertaliisoqarsinnaavoq: pinngortitami piusut soorlu iigartartut aamma siku kisiisa aallaavigalugit qinnuteqarneq qularnangitsumik Ilulissat Kangerluat eqqarsaatigalugu sanngitsumik inissineqassaaq. Innersuunneqarneq (nuna kultureqarfik kulturikkut illerngit tunngavigalugit pineqartoq), paarlattuanik Aasivissuit – Nipisat-nit immikkoortikkuminaassinnaavoq. Mixed sitemi innersuunneqarnermi pinngortitaq aamma kulturikkut piusut ilivitsunngorlugit Sikorsuit tunuanni Inuit pillugit oqaluttuamit taperserneqarsinnaapput, Inuit inooqatigiissut ukiuni hornorujulikkaani avinngarusimallutik sikorsuit tunuanni inuummata, kisianni Ammassaliup Kangerlua aamma taassuma sineriaa inuussutigalugit. Qinnuteqaatit suulluunniit – qinnuteqaatit pinngortitami naleqartitanik kulturikkullu naleqartitanik tunngaveqartut - aamma nukittorsarneqassapput, oqalualaanit oqaluttuanillu imaluunniit piusunik UNESCOmi allattukanut ilanngunnissamut qinnuteqaatigisani suniluunniit.

Mixed sitemi ilanngutsinneqarnermi tunngaviatigut imaluunniit silarsuarmi naleqartitat immikkuullarissuni naleqartitat tigussaasuunngitsut ilanngunneqarnaviannigilat, kisianni naleqartitat tigussaasuunngitsut piusunut timalinnut attuumassuteqartinneqarsinnaasut Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut toqqarneqarnermut tapersersuutaasinnaapput, naleqartitat tigussaasuunngitsut soorlu oqalualaat, oqaluttuat aamma erinarsuutit innuttaasut oqaluttuassartaannut aamma imminnut paasinittaasiannut aalajaallisaassammata.

Sumiiffiit imaluunniit immikkoortut tulluuttut nunap immikkoortuani itsarnisarsiornermi pingaaruteqarnerpaatut ilisimaneqarput.

- **Qingeq – Ammassanniartarfik**

Nunaqarfik Qingeq tassaavoq ammassanniartarfiit annersaattut ilisimaneqartoq, aamma inunnit nunap immikkoortuanit tamanit kajumigineqartoq. Thalbitzerip sumiiffimmit assilisaanit uppersarneqarpoq aamma nunaqarfiup inooqatigiinnermi soorlu qilaatersortarnermut isumaqassusia, aamma taassuma allattugai sumiiffimmi ujaqqat eqqumiitsut pillugit upperisarsiornermik ingerlatsisimanermut uppersaataapput. Qingeq aamma sumiiffimmit oqalualaanit oqaluttuanilu eqqartorneqarpoq, allaammi Qingeq pillugu erinarsuutini nutaaliaasuni nuannarineqartunilu tusarsaavoq, ilaatigut ammassaat tassannga pisut taaneqartaramik.

Tasiilap eqqaani ammassanniartarneq suli ukiup ingerlaneranut pingaaruteqaqaaq, aamma Qingeq suli ammassanniartarfissatut kajumigineqarnerpaat ilaannut ilaavoq.

- **Taalín Tuttunut ungoorivik, Kulusuk**

Tunumi tuttoqanngilaq, aamma Taalín Tuttunut ungoorivik Kulusup nunaqarfianit sivikitsumik pisulluni anguneqarsinnaasoq itsarnisarsiuut nassaavisa tupinnartut ilagaat, uppernarsaagami Tunumiut qanga nunami miluumasunik piniartarsimanerannut.

IIVIT

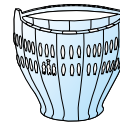
- **Kulusuk Sineriak**

Kulusumi sineriami ukiivippassuaqarpoq, aamma tamanna aasakkut piniarfiuvoq pingaaruteqarluinnartoq.

- **Sukersit**

Sukersit tassaavoq nunaqarfik siusissumi illukunik ammalortunik pilik kiisalu illorujussu-
armik aserorsimanngitsumik pilik. Nunaqarfimmi ilerit aseruatitersimanngitsut piupput,
qannat pinnguaatit aamma umiiviit, taamaattumik nunaqarfinnut allanut sanilliullugu
sanaartukkanik aamma sammisanik allanik ingerlatitseqqissinnaavoq.

Sumiiffiit taakkua illukunik pingaarutilinnik imallit, najugaqariaatsinik ilisarnartunik imaluunniit
inuit sammisimasaannik tupinnartunik ilisarnaateqarput. Oqaluttuat aamma pisut nunami pissut-
sinut allarpassuarnut aamma attuumassuteqarsinnaapput, aamma taamaattumik qinnuteqarnermi
sorlermiluunniit naleqartinneqarluassaaq, pinngortitami piusut qanganitsat aamma maanna atuuttut
isumaasa allatorneqarnerat, soorlu iigartartut, sikorsuit imaluunniit naleqqat, qaqqat saavi ilis-
arnartut, angalaarnermi aqcutit aamma immaqa immikkoortut illersukkat ataatsit arlalilluunniit
killeqarfiisa eqqaanniittut pitsaanerpaamik pilersinneqarsinnaanerannut. Illersukkat akornanni kil-
lilersuineq suliaaavoq ajornaatsuinnaanngitsoq, soqutigisat arlallit eqqarsaatigineqartussaammata.
Illuatungaani killilersukkamik pitsaanerpaamik illersuinermi piusut illersugassatut kissaatigisat il-
lersorneqassapput aamma illuatungaani inuussutissarsiornermi soqutigisat inuinaallu atuisinnaane-
rat eqqarsaatigineqassapput. Nunarsuarmioqatigiit kingornussaannut killilersuinermi killiliinermi
silarsuarmi naleqartitat tupinnaannartut pitsaanerpaamik qulakkeerneqassapput, soorlu oqaasertali-
ussani. Silarsuarmi naleqartitat tupinnaannartut toqqaanermi aamma oqaasertaliussani aalajanger-
saanermi Nunarsuarmioqatigiit kingornussaata atorineqartariaqarput. Aallaaviatigut
teknikkikkut aqqissuussinerit assigiinngitsut periarfissaapput, taakkua immikkut tamarmik ta-
aguuteqartut 'aralikkaanik innersuussineq, taassuma imaralugu nunap immikkoortui mikinerit
imaluunniit najukkat mikisut arlallit, imaluunniit nunamik ataqatigiissumik innersuussineq.
Arlalinnik toqqaaneq Kujataani atorineqarpoq, Ilulissani aamma Aasivissuit – Nipisat nunap
immikkoortuinik ataqatigiissunik imaqarluni (takuuk Tasiilaq pillugu killiliussatut siunnersuut
fig. 31 tunorleq aamma illit nammineq siunnersuutissamik suliaqarsinnaavutit).

Allaaserisat pingaarnarpaat naatsumik eqikkarnerat

Gustav Holm: 'Den østgrønlandske Expedition udført i aarene 1883-85

Meddelelser om Grønland bind 10

Gustav Holm danskit naalagaaffianit pisortatigoortumik aallartitatut siullertut 1884-imi Tasiilamut tikippoq ukiillunilu. Holmip taassumalu atuakkiogatai 1888-imi nalunaarusiaq 'Den østgrønlandske Expedition udført i aarene 1883-85' saqqummersippaat. Nalunaarusiaq tupinnartorsuaq Tunumiunik 400 missaannik amerlassusilinnik naapitsinermik oqaluttuaq, piffissami tamatumani nunap immikkoortuani najugallit peqqissaartumik aamma suliami kusanarluinnartumi allaaserineqarput, allakkat assinik H. P. Hansenip pinnerusunik suliaannik imallit, kiisalu 41-nit ikinnerunngitsunik assilialiat najukkanik atilersukkanik, inunnik assersuutigalugu toqqit saaviniittunik kiisalu, Tunumiut illup iluani atortuunik, piniutaannik, qajaannik, umiaannik aamma atisaannik allanillu tigussaasunik kulturiannik assilialianik ilaatigut qalipaasersukkanik kusanarluinnartunik imalik. Nalunaarusiaq soqutiginaateqarluartuuvoq, tassani aamma Tunumiut orbogiattut suliniut siulleq ilaavoq Henrik Rinkimit suliaq kiisalu oqalualaat oqaluttuallu 52-t. Nalunaarusiap annerpaartaa Meddelelser om Grønland vol. 39-imi tuluttuunngorlugu nutsigaavoq, atortunik assilialiat kusanaannerusumik aamma ikinnerullutik suliareqqinneqarsimallutik.

Nalunaarusiaq John Lyngemit kalaallit oqaasiinut maannamut atorneqartunut atuakkami Tunumut ilisimasassarsiorneq 1883/85 oqaluttuareqqinneqarpoq, taanna amerlassoorsuunngorlugu Rhodosimit 1972-imi naqiteqqinneqarpoq, tassunga Jørgen Meldgaard ilassuteqarluni.

Gustav Holm og Johan Petersen: Beskrivelse af Angmassalik Distrikt (i Grønland i tohunderede aaret for Hans Egedes Landing)

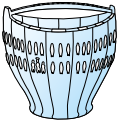
Meddelelser om Grønland bind 61, s. 560-661

1921-mi atuakkiarsuaq 'Grønland i tohunderede aaret for Hans Egedes Landing' saqqummerpoq, tassani Kalaallit Nunaanni illoqarfiit nunaqarfillu nunami immikkoortukkuutaarlugit allaaserineqarput. Gustav Holm aamma Johan Petersenip quppernerit 101-it sinnerlugit allaaserisat 'Angmassalik distrikts' topografi, historie og livsbetingelser' saqqummiuppaat. Niuertoqarfik pillugu allaaserisami inuussutissarsiorneq peqqissaarluni oqaluttuarisaanermut pingaaruteqartumik saqqummiunneqarnerata saniatigut, immikkoortoq tabelinik kisitsisinik paasissutissanik imalik piuvoq, innuttaasut aamma tunisat amerlassusiat, soorluttaaq najugaqarfiit inullit, umiamik qamutumillu ingerlaarfissat nunap assiinut ilanngunneqarnerat atuakkamiillutik. Allaaserisat Tasiilap oqaluttuarisaaneranut siusinnerusumut pingaarutilimmik paasissutissiipput, niuertoqarfiup Gustav Holmimit aamma Johan Petersenimit pilersinneqarneranit ukiunut siullernut 30-ngajannut tunngasoq. Johan Petersen Umiamik ilisimasassarsiornermi ilaatigut oqalutsitut atuuppoq aamma niertoqarfiup 1894-imi pingortinneqarnerani siullersaalluni niuertutut atuuppoq.

William Thalbitzer: The Ammassalik Eskimo, contributions to the ethnology of the East Greenland natives.

Meddelelser om Grønland, bind 39-40

Thalbitzerip Angamassalik pillugu suliaa tassaavoq atuagaq atorneqarluortoq imartooq. Atuagaq siulleq ilaatigut Gustav Holmip "Umiamik ilisimasassarsiorneranit" paasissutissanik katersanit allaaveqarluni suliaavoq. Taamaattumik quppernerit siulliit 300-t Holmip inooqatigiinnik taakkualu atugaasa oqaluttuarineqarnerannut aamma oqalualaat katersat tuluttuunngorlugit nutserneqarsimasut siuliaanut taaneqareersunut tunngassuteqarput. Thalbitzerip immikkoortuni tullerni (VII) atortussat aaqqissuussaasumik allaaserai paasiniaaffigalugillu atortunik atorluasaananermut isigin-nittaaseq aallaavigalugu, aamma allaaserisat asserpassuarnik imaqarput taakkunanga amerlasuut G. Holmip Meddelelser om Grønland bind 10-mi atortunik assilisaanit naqiteqqitat kiisalu atortunik

IIVIT

assit 400-ngajaat ilanngunneqarlutik. Immikkoortup aappaani (Meddelelser om Grønland vol. 40) Hjalmar Thuren aamma Thalbitzerip Tunumiut qilaatersortarnerat aamma erinarsuutaat, oqaasii, niperujoorutaat inuttullu ileqqui allaaseraat paasiniaarlugillu. Erinarsuutit 213-init nipitaat naapertorlugit allaqqinneqarput, soorlu erinarsuutit ataasiakkaarlugit taallartaat aamma erinarsuutini pineqarput peqqissaqqissaartumik allaaserineqarnerannik ingerlatsipput. Thalbitzerip aamma oqalualaat oqaluttuallu 24-t allappai ilanngussatut oqaaseqaasiorfigisarlugit atuagarlu taanna asserpassuarnik aamma imaqarpoq.

Therkel Mathiassen 1933: Prehistory of The Angmassalik Eskimos

Meddelelser om Grønland bind 92, 4

Therkel Mathiassen Tasiilami ukiivoq 1931-mit 32-mut immikkuullarissumik siunertaralugu, Tunumiut oqaluttuarisaanerannik itsarnisarsiuutut misissuinerit aqutugalugit ersersitsissalluni. Innuttaasut sumiorpaluutaat aamma Tunumi atortutigut kulturip immikkoorutai, tassunga ilanngullugit illumi atortunik saanernik kigutinillu pinnersaariaatsimut tunngasoq pissutigalugu Mathiassenip misissuineri sioqqullugu ukiuni apeqquserneqartarmat, Tunumiut suminngaanneernersut, aamma nunasisimanerat kingumut qanga pisimansoq paasineqarumalluni. Mathiassen taassumalu ikiortai asakkut 1931 aamma upernaakkut 1932 ukiivinnik xxx assaanernik ingerlatsipput aamma nunap immikkoortua tamakkingajallugu angalaffigaat illukunik sumiiffissiniarlutik. Mathiassenip allaasari saani nunaqarfiit illukullu misissuiffiqineqartut kusanartumik titartarneqarout itisiliillunilu allaaserineqarlutik, allaaserisanut ilanngunneqarput atortunik assilisat qulit kiisalu nunap assingi nunaqarfiit ataasiakkaat sumiiffiini ersersitsisoq.

Joel Rober-Lamblain 1986: Ammassalik, East Greenland- End of Persistence of an isolate? Anthropological and demographical study on change.

Meddelelser om Grønland man and Society vol 10 1986.

Joel Rober-Lamblainip suliame angisuumi tassani allaaseraa, Tasiilami innuttaasut amerlassusiat, katitigaanerat aamma agguataarnerisa 1800-kkunnit 1970-ikkunnit ineriartornerat. Misissuinerimi ilaqutariit amerlaqisut siuaasaannik nalunaarsuineq soorluttaaq sorsunnersuup kingorna aningaa-saqarnermik isumalluutinillu atuinermik paasiniaanerit ingerlanneqarput.

Paasissutissat:

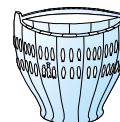
Naalisaanerit:

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites

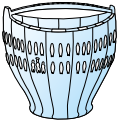
IUCN: International Union for Conservation of Nature

IUGN: International Union of Geological Sciences

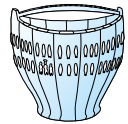
Najoqqutat allattorsimaffiat

- Anker-Møller, L. (2007). *Fangerne i Ammassalik - Østgrønland, The hunters of Ammassalik - Eastgreenland, Ammassalimmi piniartut – Tunumi* (1. udgave, saqqummenera siulleq, 1. oplag = naqiterneqarnera ed.). Tasiilaq: Lars Anker-Møller.
- Bridgewater, D. et al The Proterozoic Nagssugtoqidian mobile belt of southeast Greenland
A link between the eastern Canadian and Baltic shields. *Geoscience Canada* vol 17 no 4.
- Gessain, R. (1970). *Ammassalik, Den påtvungne civilisation, Tilrettelægning: Michael Malling*. (Kbh.): Rhodos.
- Gulløv, H., Lange, Hans, & Grønlands Landsmuseum. (1987). *Ammassalik, arkæologiske undersøgelser i Tasiilaq kommune 1987*. Nuuk: Grønlands Landsmuseum.
- Grønlands Landsmuseum, Grønlandssekretariatet, & Grønlands Hjemmestyre. (1985). *Gustav Holm Samlingen, genstande indsamlet på konebådsekspeditionen til Ammassalik 1883-85, Gustav Holmip Katersugai, ammassalimmut umiamik ilisimasassarsiornermi 1883-85 katersorneqarsimasut, The Gustav Holm Collection, objects collected by the Umiak-expedition to Ammassalik 1883-85* (1. udgave, 1. oplag ed.). Nuuk] [Kbh.] [Nuuk: Kalaallit Nunaata Katersugaasivia, Grønlands Landsmuseum Nationalmuseet Grønlands Hjemmestyre, Pilersuiffik.
- Grønlands Hjemmestyre 1990: Ammassalik bevaringsværdige bygninger De Gule Byno-tater Tasiilaq
- Hasholt 2000 Evidence of a warmer climate around AD 600 Mittivakkat Glacier South East Greenland, *Geografisk Tidsskrift / Danish Journal o Geography* 100.
- Hauser, M., & Rosing, Jens. (1987). *Kalaallit inngerutitoqaat, Traditionelle grønlandske sange, optaget i 1961 i Østgrønland af Jens Rosing og Poul Rovsing Olsen*. Nuuk: Nunatta Atuagaateqarfia.
- Holm, G. (1888). *Den østgrønlandske Expedition, udført i Aarene 1883-85 under Ledelse af G. Holm, 1.-2. Del* (Meddelelser om Grønland 9.-10. Hft). Kjøbenhavn: I Commission hos C. A. Reitzel.
- Holm, G. 1886 Konebaads-Expeditionen til Grønlands Østkyst 1883-85, *Geografisk Tidsskrift*
- Holm, G. 1993: Oprettelsen af Missions- og Handelsstationen Angmagssalik paa Grønlands Østkyst. *Geografisk Tidsskrift*, Bind 12.
- Holm, Gustav, and Meldgaard, Jørgen. *Konebådsekspeditionen, Etnologisk Skitse Af Angmag-salikerne*. Rhodos, 1972.
- Jensen, Kaj: 1969: Angmassalik 75 år. *Tidsskriftet Grønland* 1969, 9. pp. 271-278.
- Kapel, Hans 1995: På jagt efter rensdyrjægere, beretning om en undersøgelsesrejse til Ammassalik i 1994. Grønlandssekretariatet.
- Knuth, E. (1943). *Billedhugger i Angmagssalik*. Kbh.
- Lund Jensen, E. (2014). *Rejsen til landets ende, historier om 1800-tallets indvandring fra Østgrønland til Kap Farvel*. Kbh: Museum Tusulanum.
- Mathiassen, T. (1932). Bidrag til Angmagssalik-eskimoernes forhistorie. *Geografisk Tids-skrift*, 35. bd., hft. 3, 1932, S. 3-12.
- Mathiassen, T. 1933 Prehistory of the Angmagssalik Eskimos, *Meddeleler om Grønland* 1932-34, bd. 92(4).

IIVIT

- Mernild, S. H., Hansen, B., Jakobsen, B. H., & Hasholt, B. (2008). Climatic conditions at the Mittivakkat Glacier catchment (1994-2006), Ammassalik Island, SE Greenland, and in a 109-year perspective (1898-2006). *Geografisk Tidsskrift*, 108(1), 51-72.
- Møbjerg T. 1994: Ammassalik 4000 år, *Tidsskriftet Grønland* 1994, 4, 125-144.
- Møbjerg, T. (1986). A Contribution to Paleoeskimo Archaeology in Greenland. *Arctic Anthropology*, 23 (1/2), 19-56.
- Notz, Dirk and Julienne Stroeve 2016: Observed Arctic sea-ice loss directly follows anthropogenic CO2 emission, *Science* 354 (6313), 747-750.
- Olsen, Hans Kristian 2004: Kortlægning af fedtstensforekomster i Grønland GEUS report 21869.
- Olsen, Ingvar 1954: Den Grønlandske Koloni Angmassalik fylder 60 år. *Tidsskriftet Grønland* 1954, 8, 312-317
- Olsen, Tupaarnaq Rosing og Kreutzmann, Nina S. 2017: Tunumiut assuutaat / den østgrønlandske dragt. *Kommuneqarfik Sermersooq*.
- Oreskov, Claus og Sejersen, Frank 1996: Grønlandske fangere taler ud, *Tidsskriftet Grønland* 1996, 5.
- Peergaard, Claus 2016: Notat om - de forberedende, de formelle procedurer og opgaver, herunder økonomi og årsværk, samt de mere uformelle opgaver, der knytter sig til en eventuel ansøgning fra Kommuneqarfik Sermersooq om at få optaget Tasiilaq og omkringliggende bygders fangerkultur på UNESCO-verdensarv.
- Petersen, Robert 1984: East Greenland before 1950. In: Arnold, C., & Damas, D.. *Handbook of North American Indians. Volume 5: Arctic*.
- Petersen, Robert 1984: East Greenland after 1950. In: Arnold, C., & Damas, D.. *Handbook of North American Indians. Volume 5: Arctic*.
- Rüttel, F. (1917). *Ti Aar blandt Østgrønlands Hedninger, Dagbog fra Angmagssalik*. Kbh. og Kristiania: Gyldendal.
- Thalbitzer, W. 1917. *The Angmagssalik eskimo, a rejoinder* Meddelelser om Grønland bd. 53, hft. 5). København.
- Thalbitzer, W., & Det Grønlandske Selskab. (2014). *Dagbog Østgrønland, juni 1905 - september 1906* (1. udgave, 1. oplag ed. Grønlandske Selskabs særskrifter 44, 2014=44). Kbh.: Det Grønlandske Selskab.
- Stenbakken, Vahl og Nielsen (2017) East greenland Branding Workshop i Tasiilaq, 12 -18 November
- Sølver, Carl V. 1954: Eskimoisk Kartografi, *Tidsskriftet Grønland* nr 5.
- Sørensen, James 1961: Da Østgrønland fik sin første radiostation, uddrag af dagbogsblade fra 1924-25. *Tidsskriftet Grønland* 1961, 8.
- Tutein, P. 1945. *Dramaet i Storisen, "Teddy"s Forlis* . Kbh: Westermann.
- ICCROM, ICOMOS, IUCN, UNESCO 2011: Preparing World Heritage Nominations (Second edition, 2011) <https://whc.unesco.org/document/116069>
- Vadstrup og Rønnow (1979). Bygningsregistrering af bevaringsværdige bygninger og miljøer, Tasiilaq, Ammassalik 1979
- van den Berg, Stenette (2018). THE LIFEBLOOD OF AN ARCTIC TRADITION: An analysis of Greenlandic dogs' potential to be nominated as UNESCO World Heritage
- Victor, P. (1940). *Contributions à l'ethnographie des Eskimo d'Angmagssalik* (Vol. 1939-1941, bd. 125, Meddelelser om Grønland bd. 125, nr. 7). København.

Victor, P. (1955). *The great hunger*. London: Hutchinson.

Viktor Paul Emile 1988: Sælfangstteknik i Angmassalik for et halvt århundrede siden, Tidsskriftet Grønland 1988, 7.

Victor, Paul-Émile, & Robert-Lamblin, Joëlle. (1989). *La civilisation du Phoque*. Bourrelier] Bayonne: Armand Colin Raymond Chabaud.

Victor, Paul-Emile, & Robert-Lamblin, Joëlle. 1993. *La civilisation du phoque, 2, Légendes, rites et croyances des Eskimo d'Ammassalik*. Bayonne: Raymond Chabaud.

WCPA og IUCN 2006: Protected Areas Programme PARKS 16, 1 Community Conserved Areas. pdf

Wollhead og Søndergaard 2017: Analyse af forskellige muligheder for beskyttelse af Øre-sund.

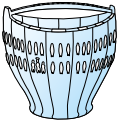
Parks'nTrails 2017.

World heritage Centre 2017: Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, United nations Educational, Scientific and Cultural Organisation Intergovernmental Committee for the Protection of the Workd Cultural and Natural heritage

Geografisk Tidsskrift / Danish Journal of Geography

Benjaminsen, T.A. and Svarstad, H., 2010. Politisk økologi -miljø, mennesker og makt. Oslo: Universitetsforlaget

Hasholt Korsgaard Bjørk og Knudsen, 2011 Jagten på de forsvundne gletchere t.p

IIVIT

Internettikkut najoqqutat:

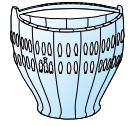
Hovedstruktur Sermersoq kommune: http://sermersooq2028.gl/gl/takorluukkat_pingaarnertullu_ilusaa/tasiilaq/pingaarnertut_iluseq/sumiiffiit_eriagisassat_.htm

Grønlandske Sagn & myter / Sonnes base 2005: <https://arktiskinstitut.dk/index.php?id=50>

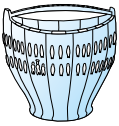
Landkort og råstoflicenser Nunagis: <http://www.nunagis.gl/kl/>

Bopladser og fortidsminder Nunniffiit: <http://nunniffiit.natmus.gl/spatialmap?>

Le musée du quai Branly - Jacques Chirac: http://www.quai Branly.fr/en/explore-collections/base/Work/action/list/?orderby=null&order=desc&category=oeuvres&tx_mqbcollection_explorer%5Bquery%5D%5Btype%5D=&tx_mqbcollection_explorer%5Bquery%5D%5Bclassification%5D=&tx_

- a) *Nuna kulturimut tunngassutilik ataqatigiissoq*
- b) *"tullerlaarlugit" inissititernerqarput*

IIVIT

*Illit nammineq nuna eqqissisitaq qanoq
ittuussanersoq titartarlugu siunnersuuteqarit.*

*Tasiilap eqqaani sumiiffiit
immikkut eriaginartinneqartut
killilersuiffigineqarnissaannut
isumassarsiaqarpit?*

Nunap assinga titartaaffigalugulu oqaluttuarfigiuk.

*Sumiiffiit imaluunniit nunap immikkoortui sorliit
kinguaariinni tulliuttunut paarilluarneqarnerussanersut
isumaqarfigaagit?*

*Sumiiffiit aalajangersimasut pillugit oqaluttuarsiaqarpit
allanut avitseqatigerusutannik?*

